

Araştırma Makalesi

Sosyal Hizmet Akademisyenlerinin Aile Mahkemelerindeki Sosyal İnceleme Sürecine İlişkin Deneyimleri¹

Experiences of Social Work Academics on the Social Review Process in Family Courts

Murat ERKOYUNCU Dr. Hitit Üniversitesi Sungurlu Meslek Yüksekokulu muraterkoyuncu@hitit.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-8368-7685	Yasemin ÖZKAN Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi yaseminozkan@hacettepe.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-2968-363X
--	---

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
05.08.2023	17.08.2025

Öz

Aile mahkemesi, tarafların ve özellikle de çocukların menfaatlerinin korunması, geleceklerinin güvence altına alınması, boşanma sürecinin oluşturacağı psikolojik sosyal, ekonomik ve ruhsal faktörlerin incelenmesi konularında görev ve sorumluluk üstlenirken, evlat edinme, şahsi ilişki tesisi ve velayet hakkının düzenlenmesi gibi dava türlerine de çözüm üretmektedir. Aile mahkemesi kapsamına giren söz konusu faktörlerin psiko-sosyal açıdan ele alınmasında, sosyal hizmet akademisyenlerinin verecekleri destek çok önemli bir boyut oluşturmaktadır. Araştırmanın temel amacı; aile mahkemelerindeki davaları doğrudan etkileyen sosyal inceleme sürecine ilişkin sosyal hizmet akademisyenlerinin görüş ve değerlendirmeleri ve süreci nasıl deneyimlediklerinin belirlenmesidir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada yorumlayıcı paradigma altında ele alınan çoklu durum çalışması deseninden yararlanılmıştır. Bu bağlamda, üniversitelerde çalışan ya da çalışmış olan sosyal hizmet kökenli 8 akademisyenle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Çalışmada, sosyal inceleme sürecinin etkin ve işlevsel bir biçimde sosyal inceleme raporlarına yansıtılabilmesinin, esasen bu sürecin sosyal hizmet uzmanları tarafından yürütülmesiyle mümkün olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu raporların yalnızca birey, aile ve çocuk odaklı bir yaklaşımla değil, aynı zamanda bireylerin sosyal çevreleriyle olan etkileşimlerini dikkate alan bütüncül bir çerçevede ele alınmasının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca, adli sistemde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının kurumsal yapı içinde mesleki bilgi, etik değerler, gözlem ve sentez becerilerini geliştirmelerinin yanı sıra, sosyal hizmet alanındaki akademik birikimden ve özellikle sosyal hizmet akademisyenlerinin katkılarının yararlanmalarının, sosyal inceleme sürecini daha sağlıklı ve etkili kılacağı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Sosyal İnceleme Süreci, Sosyal İnceleme Raporu, Aile Mahkemesi, Sosyal Hizmet Akademisyeni

Abstract

The family court assumes responsibilities in protecting the interests of the parties—particularly children—by ensuring their future security and addressing the psychological, social, economic, and emotional factors that arise during the divorce process. In addition, it provides resolutions in cases such as adoption, the establishment of personal contact, and the regulation of custody rights. The support provided by social work academics constitutes a crucial dimension in addressing these factors within the jurisdiction of family courts from a psychosocial perspective. The primary aim of this research is to explore the opinions, evaluations, and lived experiences of social work academics regarding the social investigation process, which directly impacts cases in family courts. This

¹ Doktora tezinden üretilmiştir.

Önerilen Atıf /Suggested Citation

Erkoyuncu M. & Özkan, Y., 2025, Sosyal Hizmet Akademisyenlerinin Aile Mahkemelerindeki Sosyal İnceleme Sürecine İlişkin Deneyimleri, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 60(3), 2828-2850.

study adopts a qualitative research method and is structured within the interpretivist paradigm, utilizing a multiple case study design. In this context, in-depth interviews were conducted with eight social work academics who are currently working or have previously worked at universities, and data were collected accordingly. The findings of the study suggest that effectively and functionally reflecting the social investigation process in social investigation reports is only possible when this process is carried out by professional social workers. It has been emphasized that these reports should not only adopt a perspective focused on individuals, families, and children, but also be structured in a comprehensive framework that considers their interactions with the social environment. Furthermore, it has been evaluated that, in addition to enhancing their professional knowledge, ethical values, observational and analytical skills within the institutional system, social workers operating within the judicial system would benefit significantly from the academic input and contributions of social work scholars—thereby improving the quality and impact of the social investigation process.

Keywords: Social Work, Social Review Process, Social Review Report, Family Court, Social Work Academician

1. Giriş

Aile, içinde yetişen birey kadar toplumun bütünü için de çok önemli bir yere sahiptir. Ülkemizde, ailenin toplumun temeli olduğu fikrine dayalı olarak ailenin korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik tedbirler politika düzeyinde uygulamalarla kendini göstermiştir. Aile ve aile içindeki bireyler, birbirlerini etkiledikleri gibi sosyal çevreden de etkilenmeleri bakımından dinamik bir süreçte sahiplerdir.

Günümüzde aile kurumunun, ekonomik ve sosyal koşulların aileyi baskı altına alması, istihdam olanaklarının daralması, iş ve sosyal güvenlik problemlerinin gelecek kaygısını artırması, çocukların ihtiyaç ve taleplerinin karşılanmasının gün geçtikçe daha zor hale gelmesi, teknolojik gelişmelerin aileyi dış unsurların olumsuz etkilerine açık noktaya getirmesi, stres faktörünün her geçen gün daha belirgin şekilde kendisini göstermesi ve şiddet olgusunun toplumsal sürecin her alanına yansması gibi nedenlerle risk faktörlerine karşı korunma ihtiyacı dikkat çekmektedir. Söz konusu ihtiyacın karşılanması bakımından farklı disiplinler de çalışmalarını sürdürmektedir. Diğer yandan, toplumun temel taşıyıcı kolonları olarak işlev gören aile kurumunun, karşılaştığı sorunlarla baş edebilmesi, çözüm üretebilmesi ve sağlıklı şekilde sürekliliğini sağlayabilmesi için gereken müdahaleleri planlayarak uygulayan sosyal hizmet mesleği ise, aile sistemini odağına alması bakımından diğer disiplinlerin arasında önemli bir yere sahiptir (Erkoyuncu, 2023).

Sosyal hizmet; bilgi temeli içinde yer alan sistem kuramı ve ekolojik yaklaşım çerçevesinde, aileyi bir sistem olarak ele almaktadır. Aile mahkemesinde görülmekte olan davalarda, sosyal hizmet uzmanları tarafından hazırlanan sosyal inceleme raporları, uzmanın eleştirel düşünme becerisini destekleyen ekolojik sistem perspektifi ve bireyi/aileyi çevresi içinde değerlendirerek diğer disiplinlerden faydalanmasını sağlayan sistem yaklaşımı ile birlikte kullanılarak bütüncül müdahale modelinin gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlerle bütünleştirilmektedir. Bu doğrultuda hazırlanan sosyal inceleme raporunun mikro (çocuk/birey) ve mezzo (aile) düzeydeki sistemleri de kapsamı gerekmektedir (Mutlu, 2020). Bu bağlamda çalışmada gerçekleştirilen görüşmelerde, aile mahkemelerinin aldığı kararlarda yer alan sosyal inceleme raporlarının içeriğinde bulunan sosyal inceleme sürecinin, yapısı, işlevi, nasıl gerçekleştirildiği, taraflar ve çocuklar açısından konumu dikkate alınmıştır. Gerçekleşen sosyal inceleme sürecine ilişkin sosyal hizmet akademisyenlerin fikir ve düşüncelerine başvurulmuştur.

Gerek alan yazın incelemesi gerekse de mevcut uygulamalar değerlendirildiğinde, sosyal inceleme sürecini odak alan çalışmaların bulunmadığı görülmüştür. Bunun yanında sosyal inceleme sürecinin etkin ve işlevsel hale gelebilmesi için, adli sistem aktörlerince dikkate alınması, Adalet Bakanlığı'nın kurumsal anlamda destek vermesi ve sosyal hizmet uzmanlarının alana özgü yetkinliklerinin artırılmasının gerekliliği de önemli unsurlardır. Çalışmada, mevcut sistem irdelenerek öneriler geliştirilmiştir. Böylelikle sosyal inceleme sürecinin, mesleki bilgi, beceri ve tecrübeye dayalı olarak daha zengin bir donanımı yansıtması için gereken faktörler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, aile mahkemeleri tarafından talep edilen sosyal inceleme sürecine ilişkin, sosyal hizmet akademisyenlerinin görüş ve değerlendirmeleri yanında yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerilerinin ortaya konulmasıdır. Böylelikle, sosyal inceleme sürecinin istendik düzeyde etkin ve işlevsel olabilmesi için gereken ihtiyacın belirlenmesi amaçlanmıştır.

Sosyal inceleme süreci, sosyal hizmet mesleğinde çok önemli bir yere sahiptir. Sosyal inceleme raporlarının, beklenen mesleki tespit ve müdahaleleri yansıtabilmesi ise, ancak sosyal inceleme

sürecinin etkin şekilde yerine getirilmesiyle mümkün olacaktır. Alana ilişkin literatür incelendiğinde; aile mahkemeleri tarafından talep edilen sosyal inceleme raporlarına ilişkin çok az sayıda araştırmanın kaleme alındığı, sosyal inceleme sürecine odaklanan bir araştırmanın ise bulunmadığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu araştırma bir ilki oluşturmaktadır. Aile kurumunun bütüncül bakış açısı ile değerlendirilmesi, aile mahkemesi çerçevesinde sosyal inceleme sürecine yönelik sosyal hizmet akademisyenlerinin bilgi ve tecrübelerinden faydalanılması ise alana katkı sağlaması bakımından çalışmayı önemli kılmaktadır.

Ülkemizde, genel açıdan sosyal hizmet mesleğine ilişkin bilgi temelini ve uygulama becerisini kazandıran, sosyal hizmet uzmanlarına uygulama alanlarına yönelik bilgi ve tecrübeleri ile destek vermek yanında alandaki verilerden yararlanarak, sosyal hizmet mesleğine ilişkin mevcut bilgilerin güncellenmesini sağlayan sosyal hizmet akademisyenleri önemli bir sorumluluk üstlenmektedirler. Aile mahkemesi alanındaki uygulamalarda da meslek profesyonellerine gereken desteği vermesi beklenen akademisyenlerin, sosyal inceleme süreci ve sosyal inceleme raporlarına yönelik görüş ve önerileri önem kazanmaktadır. Böylelikle, özellikle sosyal hizmet lisans eğitimi tamamlayarak sosyal hizmet temelinden gelen ve ülkemizin çeşitli üniversitelerinde görev yapmış ya da yapmakta olan akademisyenler seçilmiş ve toplam 8 akademisyenle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Sosyal hizmet akademisyenleri, ihtiyaç duyulan sosyal hizmet alanlarına yönelik bilgi üretimini sağlarlar. Uygulamada karşılaşılan güçlükleri tespit ederek çözüm yolları noktasında strateji oluştururlar. Genelci sosyal hizmet bakış açısıyla tüm alanları incelerler. Bu çalışmada ise, temel amaca yönelik özellikle aile alanında çalışmaları bulunan ya da aile mahkemeleri uygulamalarını yakından izleyen sosyal hizmet akademisyenlerinden bilgi alınması tercih edilmiştir.

Araştırmanın katılımcıları olan 8 akademisyene, sosyal inceleme sürecinde akademisyenlerin yeri ve önemi, sosyal inceleme raporunda yer alması gereken temel kriterler, aile mahkemeleri alanında çalışan uzmanların, akademisyenlerden görüş almalarının uygulamayı nasıl etkileyebileceği, sosyal inceleme boyutunda ne gibi çalışmalar yapılabileceği, yaşanan sorunların tespit ve çözümlerinde akademisyenlerin işlevselliği konularında sorular sorulmuştur.

2.Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları, veri toplama teknikleri, verilerin işlenmesi ve değerlendirilmesi ile süre ve olanaklara yönelik olarak bilgi verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Nitel verilerin, katılımcıların kişisel olarak deneyimledikleri olaylara verdikleri anlamın anlaşılmasını sağladığı fikrine dayanarak (Creswell, 2017), bu araştırma için nitel bir yaklaşım seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle, araştırma soruları katılımcı algılarının araştırılmasını gerektirdiğinde, nitel bir yaklaşımın daha değerli olduğu düşünülmektedir (Yin, 2014).

Nitel araştırmalar, istatistiksel olarak ulaşılamayan ancak bireylerin yaşamış deneyimlerine dayanan anlamlı verilerin elde edilmesini sağlar. Katılımcıların deneyimlerini kendi perspektiflerinden sunmaları, olgunun bağlamsal boyutunu açığa çıkarmakta önemli bir rol oynar (Yin, 2014). Bu anlayışa dayalı olarak, araştırma yorumlayıcı paradigmaya oturtulmuştur. Bu paradigma, bireyin sosyal dünyayı öznel olarak anlamlandırma biçimini temel alır ve gerçekliğin sosyal olarak inşa edildiğini savunur (Gunbayi & Sorm, 2020; Berryman, 2019; Sabri, Alaharti & Rehman, 2022).

Katılımcıların yaşamış deneyimlerinden araştırmaya eklenen değer, çalışmanın genellenebilirliğinden daha ağır basmaktadır (Aşkun & Çizel, 2020; Creswell, 2018). Nitekim yorumlayıcı paradigma altında ele alınan durum çalışması deseni; bireyden geniş toplumlara kadar dünyadaki değişen olaylara geniş bir analiz gücüyle yaklaşan, basitten en karmaşık olgulara kadar uzanan olayların derinlemesine incelenmesine olanak tanıyan, esnek ve kurama katkı sağlayan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Creswell, 2018; Yin, 2018).

Son yıllarda bu desenin yeni bir uygulaması olan “çoklu mini durum çalışmaları” yöntemi, hem vaka sayısını artırmaya hem de bağlam zenginliğini artırarak daha dengeli bir analiz sunmaya olanak tanımaktadır (Käss, Brosig & Westner, 2023). Bu bağlamda, açık uçlu görüşmelerden elde edilen veriler,

katılımcıların sürece ilişkin değerlendirme ve algılarını anlamak açısından nitel çalışmalarda önemli bir zemin oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, akademisyen katılımcıların aile mahkemesi davalarında sosyal inceleme sürecinin nasıl olması gerektiğine ilişkin görüş, değerlendirme ve algılarının keşfedilmesi amacıyla çoklu durum çalışması deseni tercih edilmiştir (Patton, 2015; Yin, 2014). Ayrıca, aile mahkemelerinde görülen davalarda akademik temeli oluşturan sosyal hizmet akademisyenlerinin konuya bakış açıları, değerlendirmeleri ve deneyimlerinin açığa çıkarılması açısından derinlemesine bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Çalışmaya, üniversitelerin sosyal hizmet bölümlerinde çalışmış veya çalışmaya devam eden 8 akademisyen katılmıştır. Katılımcılarla 2020 - 2021 tarihleri arasında görüşülmüştür.

Akademisyen seçme kriterleri açısından, (a), lisans ya da lisansüstü eğitimlerinin sosyal hizmet alanında gerçekleşmesi, (b), sosyal hizmet eğitimi veren bölümlerde öğretim üyesi kadrosunda bulunmaları (c), sosyal hizmet alanında özellikle aile, çocuk, adli sosyal hizmet gibi konularda çalışmalarının bulunmaları dikkate alınmıştır.

2.3. Veri Toplam Teknikleri

Yin (2014), alınan verilerin kalbini bir durum çalışması sırasında kullanılan bir dizi soru olarak tanımlar. Bu çalışma için her katılımcıdan toplanacak bilgi ve sezgi hakkında açıkça tanımlanmış kılavuzlarla görüşme sürecini yönlendirmek için protokoller yazılmıştır. Her görüşme, görüşmeciye görüşmenin amacını ve elde edilen bilgilerle ne olacağını belirtmesini hatırlatmak, gizlilik endişelerini gidermek ve görüşmenin ses kaydı için her katılımcıdan bir kez daha izin istemek için yazılmıştır. Tasarlanan sorular, her katılımcının çalışmadaki rolüne özel yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme yaklaşımını ve katılımcılar hakkında demografik bilgi ve katılımcıların algıları ve deneyimleri hakkında akademisyenler için açık uçlu soru seti kullanılmıştır, Akademisyenler ile görüşmeler yaklaşık 40-120 dakika şeklinde gerçekleşmiştir.

Akademisyenlerle görüşme sürecinde, Covid-19 pandemisinden dolayı yüz yüze görüşme noktasında problem yaşanabileceğinden görüşmeler online olarak gerçekleştirilmiştir.

2.4. Veri Toplam Araçları

Sunulan durum çalışması deseni, güncel bir sorunu gerçek yaşam bağlamında araştıran ampirik bir araştırmadır. Sorunu ve çözümünü anlamak, en azından kısmen kişisel gözlem yoluyla toplanması muhtemel, birbirine bağlı sayısız değişkenin veya kanıtın bütünleştirilmesini gerektirir (Yin, 2014). Bu bağlamda, araştırmada akademisyenlerden yarı yapılandırılmış formlar ile yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen veriler yorumlayıcı durum çalışması çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada veri toplamak amacıyla;

- 1) Araştırmacının kendisi tarafından geliştirilmiş olan Aydınlatılmış Onam Formu,
- 2) Araştırmacının kendisi tarafından geliştirilmiş olan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu,
- 3) Kişisel bilgiler için araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan Sosyo-demografik Bilgi Formu kullanılmıştır.

Bu formların geliştirilme sürecinde, nitel veri toplama teknikleri, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemleri ve sosyal hizmet alanında adli süreçlerde kullanılan araçlar konusundaki ilgili literatürden yararlanılmıştır (Creswell, 2017; Patton, 2015; Yin, 2014; Buz, Düzyurt & Sağlam, 2015; Erkoyuncu, 2023; Zengin & Çalış, 2017). Sorular sürekli revize edilerek son haline getirilmiştir. Akademisyen grup için, açık uçlu soru formları geliştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formları, katılımcıların deneyimledikleri hikâyeleri aktarmaları konusunda teşvik edilmiştir. Creswell'in (2017) de belirttiği üzere, yarı yapılandırılmış formlarla, açık uçlu sorular hazırlayarak gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, katılımcılar açısından açık ve güvenli bir ortam oluşmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, "Bilgilendirilmiş Onam Formu" eşliğinde araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden katılımcılarla derinlemesine bireysel görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayanmakta olduğu açıklanarak çalışmanın herhangi bir aşamasında çalışmadan

çekilebilecekleri bilgisi verilmiştir. Bu çalışmanın katılımcılarını, aile mahkemelerindeki davaları doğrudan etkileyen sosyal inceleme sürecine ilişkin sosyal hizmet akademisyenlerinin görüş ve değerlendirmeleri ve süreci nasıl algıladıklarının belirlenmesi amacıyla Üniversitelerde çalışmış ya da halen çalışmakta olan sosyal hizmet akademisyenleri oluşturmaktadır.

Çalışmada, verileri toplayabilmek amacıyla Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan 10 Mart 2020 tarihinde onay alınmış ve böylelikle derinlemesine görüşmelerin yapılarak veri toplanması sağlanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Veriler analiz edilmeden önce, gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden toplanan tüm veriler, araştırmacı tarafından metin formatına dönüştürülerek deşifre edilmiş olup, araştırmada yer alan tüm bireylerle yapılan görüşmelerin tamamı ortaya konulmuştur. Çalışmanın analizini gerçekleştirebilmek ve yapılan görüşmelerdeki tüm ayrıntıları atlamadan konuya hâkim olabilmek için NVivo 12 programı kullanılmıştır. Deşifresi yapılan görüşmeler NVivo 12 programına aktarılmış olup tema ve alt temalar oluşturularak tematik analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

3. Bulgular

Aile mahkemelerindeki sosyal inceleme sürecine ilişkin bilgi, görüş ve değerlendirmelerinin alınmasının alandaki çalışmalara yön vereceği kanaatiyle üniversitelerde çalışmış ya da çalışmakta olan sosyal hizmet akademisyenleri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan sosyal hizmet akademisyenlerinin kimlik bilgilerinin gizliliği açısından A harfi ile tanımlama yapılmıştır.

Tablo 1: Akademisyen Gruba İlişkin Demografik Bilgiler

Görüşmeci	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Deneyim Yılı	Çalışma Durumu	Üniversite	Unvan
A1	44	Kadın	Evli	22	Çalışıyor	Başkent	Prof.Dr.
A2	40	Erkek	Evli	13	Çalışıyor	Hacettepe	Doç. Dr.
A3	55	Kadın	Bekar	20	Emekli	-	Dr. Öğr. Üye
A4	33	Kadın	Bekar	9	Çalışıyor	Kastamonu	Dr. Öğr. Üye
A5	75	Kadın	Evli	54	Çalışıyor	Başkent	Prof. Dr.
A6	72	Erkek	Bekar	45	Çalışıyor	İstinye	Prof. Dr.
A7	42	Erkek	Bekar	10	Çalışıyor	Dicle	Doç. Dr.
A8	49	Kadın	Evli	21	Çalışmıyor	-	Prof. Dr.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 5 kadın ve 3 erkek olmak üzere toplam 8 sosyal hizmet akademisyeni çalışmaya dâhil edilmiştir. Katılımcıların yaşları 33 ile 75 arasında değişmektedir. Katılımcıların üniversitede çalışma süreleri 9 ile 54 yıl arasında değişmektedir. Katılımcıların 5'i evli, 3'ü bekârdır. Ayrıca katılımcıların tamamı öğretim üyesi olup farklı üniversitelerde görev almışlardır.

Akademisyenler ile yapılan görüşmelerde anlamlı olarak en fazla sosyal hizmet, inceleme, aile, çocuk, eğitim gibi kelimelerin kullanılmıştır.

Akademisyen katılımcılar; sosyal hizmet bölümlerinde yer alan müfredatın, akademik bilgi ve uygulama açısından sosyal inceleme sürecini aktarmada yetersiz kalabildiğini ve bu bağlamda özellikle “kuram ve uygulama bağının” etkin şekilde kurulmasına ihtiyaç duyulduğunu değerlendirmektedirler. Diğer yandan, ülkemize özgü toplumsal ve sosyal şartlar yeterince incelenmeden, farklı ülkelerin sosyal inceleme sürecine ilişkin uygulamalarını doğrudan benimseyen bir strateji izlenmesini uygun bulmamaktadırlar. Ayrıca, sosyal hizmet alan temelinden gelmeyen akademisyenlerin, sosyal hizmet eğitiminde rol almalarının, sosyal inceleme sürecinin etkin şekilde yerine getirilmesi temelinde olumsuz bir faktör olduğunu düşünmektedirler.

Akademisyenler, sosyal hizmet eğitimi alan öğrencilerinin bireysel başarılarında, “emek ve çabanın” önemine işaret etmekte ve söz konusu öğrencilerin alanda uzman olarak yer aldıklarında da etkili bir mesleki donanım ile hizmet vermelerinin gereğini belirtmektedirler. Akademisyenler, sosyal incelemenin, bireylerin yaşamına dokunan özelliği ile ön planda olduğunu, özellikle hukuk ve sosyal hizmetin birbirlerini etkilediği bir atmosferde, sosyal hizmet uzmanının derinlemesine analiz yeteneği ile sosyal inceleme sürecinin yapılandırılmasında da önemli bir rol oynadığını ortaya koymuşlardır.

Tablo 2: Akademisyen Görüşmelerinde Ortaya Çıkan Temalar

Ana Temalar	Alt Temalar
Okullardaki Müfredat	1. Kuram ve Uygulama Bağı 2. Kapsamı 3. Sosyal Bağlam Uyumsuzluğu
Sosyal İnceleme Süreci	1. Eğitim 2. Görüşler 3. Sosyal Çalışma Görevlisi Kavramı 4. Alan Uzmanlarının Nitelikleri 5. Akademisyenlerin Önemi 6. Farklı Alanlardan Gelen Uzmanlar
Sosyal İnceleme Raporu	1. Kriterleri 2. Yeni Formatı
Süpervizyon	1. Uzmanların Akademisyen ya da Süpervizörlerden Görüş Almaları
Eleştiriler	1. Açık Öğretim 2. Akademisyen 3. Sosyal İnceleme Raporu 4. Sistem
Öneriler	1. Bakanlık 2. Sistem

3.1. Okullardaki sosyal hizmet eğitimi veren bölümlerde Müfredat

Sosyal hizmet mesleği açısından, temel kuramlar ve sosyal inceleme sürecine ilişkin müfredatın, alandaki uygulamalar için tek başına yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Akademisyenler, müfredatta her ne kadar sosyal inceleme sürecine yönelik kuramsal bilgi temeli verilse de mesleki uygulamalarla desteklenmediğinde öğrenciler tarafından yeterli düzeyde algılanamayacağını, bu bağlamda konuya ilişkin özellikle mesleki uygulama pratiğinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedirler.

“Bizim bölümünüzde sosyal inceleme raporları ile ilgili bilgiyi kuram dersleri içinde veriyoruz, raporlama ve mülakat diye bir dersimiz de var, tabii ki öğrencinin sosyal inceleme sürecini algılayabilmesi için uygulamalarla da desteklenmesi gerekir. Kuramsal bilgilerin yeterli olduğunu düşünsem de uygulama kısmının eksik olduğunu düşünüyorum. (A3)

Müfredatın geliştirilmesi gerekiyor, Daha fazla uygulama deneyimiyle, hem yazdıkça hem de vakayla çalıştıkça gelişecek. Uygulamalı derslerle ve alanla bağlantılı düşündüğümde geliştirilmesi gerekir diyebilirim.” (A1)

Müfredatta yer aldığı şekilde, her ne kadar öğrencilere sosyal inceleme sürecini içeren sosyal inceleme faaliyeti öğretilmiş olsa da mezun olduklarında alandaki uygulama aşamasında bireysel mesleki başarılarının da belirleyici faktör olarak öne çıkacağı anlaşılmaktadır.

“sosyal incelemenin ne olup ne olmadığını, nasıl yapılması gerektiğini çok etraflıca anlatıyoruz. Tartışa tartışa gidiyoruz. Bu da çok yararlı oluyor yani bu konuda bizden mezun olan öğrencilerin aile ve sosyal incelemeyi çok iyi bildiklerini düşünüyorum. Tabi eğer iyi öğrencilerse.” (A5)

Akademisyenler, mevcut müfredat ışığında sosyal inceleme süreci hakkında yeterli düzeyde donanım kazanılamamasını, özellikle sosyal hizmet müfredatının, “ülkemize özgü dinamikler ve sosyal yapıya uygunluğuna bakılmaksızın yurtdışı örneklerden uyarlanmasıyla” eleştirmektedirler.

“Türkiye’de sosyal hizmet, Amerika’dan müfredatların alıp uygulanmasıyla başladı, sosyal inceleme ülkelere göre yapılır; eğitime göre yapılır; onun ruhsal durumuna göre yapılır. Dünyada sosyal inceleme sürecine ilişkin örnekler var ancak ülkemize özgü bir sosyal inceleme formatının ve düşünce sisteminin yapılmadığını ve henüz bunda ilerlenmediğini düşündüğümüzde, müfredatların da yeterli olmadığını görürüz.”

3.2. Sosyal İnceleme Süreci

Sosyal inceleme sürecini kapsayan bazı dersler olsa da gerekli eğitimin tam anlamıyla yeterli olmadığı ayrıca alanın dinamiklerinin çok yönlü olmasından dolayı hâkimden uzmanına ve üniversitelerde ders veren akademisyenlerine kadar, sürecin her basamağında eğitimin çok boyutlu olarak ele alınmasını ve özellikle eğitimin, tüm uzmanlar için sürekli olmasının gereği vurgulanmaktadır.

“Yeterli mi? tabii bu tartışmaya açık. Çünkü sosyal inceleme raporu sadece bir rapor değil aynı zamanda sosyal hizmetin teorik bilgi ve değer sistemini aktaran mesleki bir süreç. Müfredatın geliştirilmesi gerekiyor; Daha fazla uygulama deneyimiyle, hem yazdıkça hem de vakayla çalıştıkça gelişecek. (A1)

Çalışanların da mesleki olarak gelişmeye ihtiyacı var. Yani bilginin sürekliliği var; değişimin sürekliliği var. Öyle olunca bizim bir yıl önceki bilgi ile kalmamız mümkün değil. Sosyal inceleme sürecinde de, bilginin becerinin sürekli tazelenmesi ve meslek elemanının da desteklenmesi gerekir.” (A8)

Sosyal hizmetin, bireylerin hayatını koruyan bir yönü olduğu vurgulanmaktadır. Gerçekleştirilen sosyal inceleme süreciyle sosyal inceleme raporuna aktarılacak bilgilerin, adli sistem aktörlerinin daha doğru karar vermelerine yardımcı olan bir belge niteliği taşıması dikkate alındığında, hukuk ve sosyal hizmetin birbirini etkileyen alanlar olduğunun görüleceği dile getirilmektedir. Sosyal inceleme sürecinin, bütün ihtiyaçların tespit edilip değerlendirildiği, analiz edildiği ve sonucunda da uzman görüşünü içeren bir kararı kapsayan, mesleki beceri, vizyon ve süpervizyon gerektiren bir süreç olduğu vurgulanmaktadır.

“Sosyal hizmet, sosyal inceleme sürecine teorik temelde vizyoner bir bakışı içerir. Aynı zamanda beceri gerektirir, süpervizyon gerektirir. Sosyal incelemeyi farklı kalan şey aslında bir kararın verilmesidir. Yani bütün ihtiyaçları tespit etme, değerlendirip analiz etme ve varılan noktada hangi müdahalenin yapılacağına ilişkin bir kanaat varsa o zaman sosyal inceleme yapabiliyorsun demektir. (A8)

Sosyal inceleme dediğimiz, tam olarak müracaatçının bulunduğu yerden başlamalı. Değerlendirme kısmında, uzmanın kendi değerlendirmesi, mesleki bakış açısıyla tabii ki ve yapılması gereken müdahale modellerini mahkemeye sunması gerekiyor.” (A4)

Akademisyenler, sosyal inceleme görevinin herhangi bir meslek elemanına verilmesini, “kabul edilemez” şeklinde değerlendirirken, sosyal hizmet uzmanı olmayan hocalar tarafından yetiştirilen sosyal hizmet mezunlarının da sosyal incelemeyi beklendik düzeyde gerçekleştiremeyeceğini belirtmektedirler. Özellikle de sosyal çalışma görevlisi kavramını oluşturanların, sosyal hizmet mesleğinin alanına müdahale ederek, “bir torba kadro hesabıyla” farklı birçok bilim dalına istihdam sağlama hedefini de gerçekleştirdiklerini dile getirmişlerdir. Adli sistemde yer alan Pedagog kavramı ve uygulamasının da, mesleki temel açıdan belirsizliğini sürdürdüğünü dolayısıyla sosyal inceleme

sürecine ilişkin bir işlevinin bulunamayacağını, sosyal incelemenin sadece sosyal hizmet uzmanlarının mesleki bir faaliyeti olabileceğini vurgulamışlardır.

“kuşkusuz mesleki kimliğimizi sosyal inceleme raporları ile ortaya koyuyoruz. Sosyal çalışma görevlisi? Maalesef sosyal olduğu düşünülen pek çok meslek grubunun aynı kefeye koyup herkesten aynı işi yapması bekleniyor. Adalet Bakanlığı da bu işi ilk ortaya çıkaran bakanlıktı, böylece sosyal inceleme faaliyeti ve sosyal hizmet mesleği bir savaş alanı gibi algılanıyor.” (A1)

“sosyal hizmet mezunu olan kişiler dahi sosyal hizmet uzmanı olmayan hocalardan eğitim aldılarsa, onlar da sosyal incelemeyi doğru dürüst bilemeyeceklerdir.” (A5)

“Sosyal inceleme bir süreç, sosyal hizmetin teorik bilgi ve değer sistemini aktaran mesleki bir süreç, tıpkı doktorun yaptığı ameliyat gibi, yani doktor o ameliyatı yapabilmek için yıllarca hem teorik hem de uygulamalı süreci tecrübe etmiştir. İşte sosyal inceleme süreci de sosyal hizmet uzmanının bilgi birikimi ve gözlemini kapsar. Dolayısıyla alanda bunu başka kimse yapamaz.” (A1)

Nitelikli sosyal inceleme sürecine ancak sosyal hizmet uzmanları ve akademisyenleri katkı sağlayabilir.” (A5)

“Türkiye sistematiğinde olmayan bir pedagog var. Almanya’da sosyal pedagog diyorlar, burada çeviri hataları var. Aktörlerle ve görev tanımlamaları ile ilgili sıkıntılar var. Pedagog konusu zaten tamamen kapsam dışı ve sosyal inceleme sürecinde yeri yok. (A3)

Sosyal hizmet uzmanlarının, sosyal inceleme kapsamında çok boyutlu, bütüncül bir değerlendirme ve analiz yeteneğini ortaya koyabilen, bireyin ve ailenin ihtiyaçlarını tespit ederek en iyi müdahale stratejisini geliştirebilen, detaylar arasındaki bağlantıyı kurabilen ve müracaatçının bulunduğu yerden başlayabilen mesleki profesyoneller olarak alanda yer almalarının önemi üzerinde durulmaktadır. Uzmanların, özellikle aile mahkemelerinde görülen davalara ilişkin olarak da, gereksinim duyulan hukuk bilgisine sahip bulunmasının yanı sıra çocuğun sosyal hayatla bütünleşmesini sağlayacak hizmetlere dair bilgi sahibi ve donanımlı olmasının gereği de açıkça vurgulanmaktadır.

“Aileye ilişkin sosyal incelemenin çok detaylı bir şekilde yapılmış olması gerek. Yani ailenin sadece bugünkü durumu değil, ailenin tüm hikâyesini ele alabilmek. Ailenin yapısı, ailenin özellikleri, aile ilişkileri, roller gibi. Aile mahkemelerinde yapılan görüşmeler oldukça kısıtlı görüşmeler, birey tek başına değil çevresi içinde ele alınması gerekiyor. (A5)

Sosyal inceleme dediğimiz tam olarak müracaatçının bulunduğu yerden başlamalı. Değerlendirme kısmında uzmanın kendi değerlendirmesi, mesleki bakış açısıyla tabii ki ve yapılması gereken müdahale modellerini mahkemeye sunması gerekiyor.” (A4)

“sosyal incelemeyi yapan kişilerin bir sürü yetkinliğinin olması lazım, bilgi toplayacağı kaynakları iyi bilmesi, iyi bir mülakat yapıyor olması, toplumdaki sistemi iyi bilmesi lazım, çevre ile ilgili olarak baktığımızda, kaynakların yanı sıra bunları kişiler nasıl kullanabilirler, bunlarla bağlantı kurup bu bilgileri bir araya getirebilme becerisi olması, karşılaşabileceği engelleri bilmesi, çok iyi bir analiz yeteneğinin olması ve olaylar arasında bağlantıları iyi kurması lazım, ayrıca belli düzeyde hukuk da bileceksin, Hakimın sınırları nerede başlıyor nerede bitiyor, siz nereye kadar gidebilirsiniz çocuk için.” (A3)

“Maalesef sosyal olduğu düşünülen pek çok meslek grubunun aynı kefeye koyup herkesten aynı işi yapması bekleniyor. (A1)

Sosyal çalışma görevlisi hukuksal bir kavram haline geldiği için, farklı meslek dallarını icat ettikleri bu torba kavramın içine doldurmaya başladılar, Neyse Türkiye’de bazı şeyler çok kurala uygun olarak gitmiyor.” (A3)

Eğitim verme konusundaki yetkinliklerine işaret eden akademisyenler, Adalet Bakanlığı tarafından organize edilecek eğitimlerde işbirliği yapılmasının önemine işaret etmektedirler. Akademisyenlerle alandaki uzmanların sıklıkla bir araya gelebileceği bir zeminin oluşturularak

mesleki paylaşımların artırılmasının da sosyal inceleme sürecine etkin katkı sağlayabileceğini düşünmektedirler. Ayrıca her ne kadar akademisyenlerin uygulamadaki tecrübeleri sınırlı olsa da uzmanlarla birlikte çalışma kültürü geliştirildiğinde, uygulama ve bilgi temeli kapsamında yaşanan problemlerin özellikle süpervizyon sistemi içerisinde daha rahat çözülebileceğini dile getirmektedirler.

“akademisyen uygulamada var olsa da daha çok akademidedir. Dolayısıyla öncelikle eğitmen olarak katkı verebilir. Akademisyenler, kuruluş düzeyinde, ulusal düzeyde ve tespit edilen belli alanlar düzeyinde eğitimin yapılandırılmasına yardımcı olabilir. Sosyal inceleme sürecinin, bilgi ve beceri temelinde gerçekleşmesinde doğrudan rol alabilir. Kurul oluşturulabilir. Birlikte ortak uygulama çalışmaları yapabilir. Gözlem odaları kurabilir. Sertifikalı eğitim seminerleri yapabilir. Sosyal inceleme sürecinde bütün bunların hepsinin katkısı olacaktır. Süpervizyon sistemini geliştirme bakımından da akademisyenler görev alabilir.” (A8)

3.3. Sosyal İnceleme Raporu

Akademisyen katılımcılar, aile mahkemelerinde yazılan sosyal inceleme raporlarının, aile ilişkileri, ebeveyn-çocuk etkileşimi, ebeveynlik kapasitesi, sosyal çevre incelemesi, çocuğun üstün yararı için yapılması gerekenler, ailenin ihtiyaç tespiti ve elde edilen veriler üzerinden yapılan analiz sonucu önerilecek tedbirleri içermesinin gereği üzerinde durmaktadır. Aile mahkemeleri tarafından istenen sosyal inceleme raporlarının, bireyler ve aile üzerindeki derin etkisinin farkında olarak daha detaylı profesyonel bilgi ve gözlemle donatılmasının, özellikle çocuğun geleceği üzerindeki katkısına da dikkat çekmektedirler.

“Aile mahkemeleri kapsamında, kimlik bilgileri yanında aile üyelerinin ilişkilerinin nasıl olduğuna yönelik detaylı verilerin ve sosyal çevrenin görüşlerinin alınması gerekir. Yine çocuğun iyi olma hali, refahı ve gelişiminin sağlıklı bir biçimde sürdürülebilmesi için olanakları sağlayacak ebeveynin kim olduğuna karar vermek önemli. Ebeveynlik kapasitesi, ebeveynlerin çocukla ilişkileri, sosyal ilişkiler, sosyal çevrenin kanaatleri, ekonomik durumları hakkında bilgi almak ve becerilerin gözlemlenmesi gerekir. Aile ile kendi ortamında görüşülmeli, farklı bilgi kaynakları değerlendirilmeli. Elde edilen bilgileri analiz etmek lazım. Sosyal inceleme sürecinde toplanan tüm bilgileri bir araya getirerek bir karar verilmesi gerekiyor. Bütün bu veriler sonucunda çocuk ve anne babanın neye ihtiyacı olduğunu tespit ederseniz, duruma ilişkin tedbirleri de önerirsiniz” (A8)

“bir sistem olarak aile yapısı, ailenin fonksiyonları ve ailenin diğer boyutları ile ilgili çeşitli başlıklar altında ele alınması gerekir. Yapı dediğimiz zaman ailede kim karar verir? Rol ve sorumluluklar. Ailenin fonksiyonları dediğimizde ailedeki iletişim nasıldır? Kök aileler bu evliliği etkiliyorlar mı? Tabi bazı hâkimler, böyle uzun yazılmış bir sosyal inceleme raporunu okumayabilirler. Dolayısıyla bunlar kısa kısa yazılmalı. Aile mahkemelerinin rolü çok önemli. Daha detaylı sosyal inceleme raporlarına ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.” (A5)

Son dönemde, sosyal inceleme raporlarının tek tip bir formatla hazırlanmasına yönelik uygulamalar gündeme gelmiştir. Her ne kadar ortak bir format geliştirilmesi, sahada görev yapan uzmanların dile getirdiği bir ihtiyaç olsa da, söz konusu formatın içeriğinin ilgili birimlerce yeterince zenginleştirilememesi ya da Bakanlık tarafından sosyal hizmet perspektifini sınırlayıcı biçimde uygulanması, önemli sınırlılıkları da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, tek tip formatın uygulamadaki yansımalarının zamanla değerlendirilmesi ve alanda ne ölçüde işlevsel olduğunun gözlemlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

3.4. Süpervizyon

Katılımcı akademisyenler, alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının, akademisyenlerden ve tecrübeleri ile kendisini kanıtlamış uzmanlardan görüş ve destek almasını sağlayacak “bir süpervizyon sisteminin” son derece önemli bir ihtiyaç olduğunu belirtmektedirler. Süpervizyon sisteminin aynı zamanda sosyal hizmet uzmanlarını ve müracaatçıları da koruyabilecek işlevselliğe sahip olacağını ve bu bağlamda ülkemizde resmi kapsamda ele alınmasının gerekliliğini ifade etmektedirler. Vaka tartışmalarının

yapılmasının süreci olumlu etkileyeceği hatta hakimlerin de katkısının alınabileceği önerisini gündeme getirmektedirler.

Katılımcılar, uzmanlar ile akademisyenler arasında bilgi ve deneyim paylaşımına dayalı bir süpervizyon desteğinin, her iki tarafın birbirini tamamlayıcı biçimde desteklemesini sağlayarak sosyal inceleme sürecinin etkinliğini artıracak ve sosyal inceleme raporlarının niteliğini yükselteceği görüşündedir. Ayrıca, süpervizyon sisteminin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için, uzmanların akademisyenlere veya süpervizörlere yönelteceği soruların belirli kriterlere dayanması ve belirli bir standart çerçevesinde yapılandırılması gerektiğine de vurgu yapmaktadırlar.

“bir süpervizyon sistemin olmasının, hem sosyal hizmet uzmanlarını hem de müraaatçıları koruyacak bir sistem olduğunu düşünüyorum. Uygulamadan gelen, çok kıymetlidir. Yani akademisyen için, mevcut teorik bilgisi ile alandan gelen bilgi ve uygulama tecrübesini birleştirmek önemli. Akademisyenin vereceği destek, sosyal hizmet uzmanına görünür olmayan farklı konularda ve değerlendirmekte güçlük çektiği vakalarda yardımcı olabilir diye düşünüyorum.” (A1)

“Bilgi paylaşıldıkça çoğalır; şimdi ben onlar kadar bu işlerin içinde değilim ancak takip ediyorum ve onların yaşadıkları zorlukları da bilmek isterim. Daha geniş bir çevreden fikir alarak ve akademisyenleri de işin içine katarak mevcut süreci resmi çerçeveden değerlendirirlerse, sistem daha iyi yerlere gidilebilir diye düşünüyorum.” (A3)

“Görüş almak karşındakini ciddiye almak demek, görüş almayınca kendi kısır görüşümüzün içinde kavrulup kalıyoruz ve tabi bunun ucu da mesleğe dokunuyor. Alanda çalışanlar, akademisyenlerden görüş almalı ama ben akademisyenim, ne dersem doğrudura da gitmemeliyiz. Akademisyen ve uygulamacı arasında sorumluluk karşılıklıdır. Uygulamacı akademisyene sorar; akademisyen de uygulamacıdan beslenmeden ona doğru cevap veremez diye düşünüyorum. Bence hep ezbere bilgilerle geçiriyoruz. Gözlemlemeyen, dinlemeyen akademisyen üretici olamaz, akademisyen olamaz.” (A6)

“vaka tartışmaları yapılmalı ve hatta hâkimler de sürece katılmalıdır. (A4)

“Soruları çok dikkatli sormak lazım. Bir kere konuyu gerçekten iyi biliyor olması lazım akademisyenin, ayrıca benim doğru yönlendirebilmem için uzmanla görüşmem, dosyada detaylı bilgiye erişebilmem, gerektiğinde konuyu uzmanla tartışabilmem ve görüşmelerde geçen süreci analiz edebilmem gerekir. Ancak bu şekilde etkin bir süpervizyondan bahsedebiliriz. Yoksa akademisyen mükemmel değil ve mutlaka daha iyi biliyor yargısı gerçekçi değil. Bence bu işte herkes için kriterler olmalı.” (A8)

3.5. Eleştiriler

Akademisyenler genel açıdan, sosyal hizmet alanının aile mahkemesi odağındaki işlevi, sosyal inceleme süreci ve raporlarının içeriği, sosyal inceleme raporu, sosyal hizmet eğitiminde açık öğretim sistemi, sosyal hizmet bölümlerindeki akademisyen istihdamı ve mevcut sisteme yönelik eleştirilerini ifade etmektedirler.

Katılımcılar, sosyal hizmet bölümünde sosyal incelemenin ve raporunun önemine vurgu yaparak, örgün eğitimdeki görüşme, rapor hazırlama, toplantı ve uygulama derslerinin açık öğretimde olmaması, açık öğretimde sosyal incelemeye dair temel bilgilerin verilememesi, sosyal inceleme deneyimi ve stajın gereklerinin yeterince yerine getirilememesi gerekçeleriyle sosyal hizmet bölümünün açık öğretimde devamını uygun bulmadıklarını özellikle belirtmektedirler.

“Alan deneyimi hiç yok, kimseyle konuşmamış, görüşme tekniklerini ve ilkelerini bilmiyor, insana dokunmamış! Böyle bir şey olamaz. Biz insanlarla görüşülebilecek şekilde ya da müdahalede bulunacak şekilde mezun oluyoruz. Sosyal hizmetin açık öğretimi olamaz.” (A1)

“Sadece teorik bilgi öğrendim, çıktım olmuyor. Dolayısıyla hep böyle birbirini beslemesi gereken bir süreç diye görüyorum. Açık öğretimle mümkün mü?” (A4)

“bir ayarımız yok. Yani çocuğu çok sevip, öldürmek gibi bir şey bazen. Açık öğretimde

sosyal hizmet nasıl verirsin, Uygulama olmadan sosyal inceleme olur mu?” (A8)

Akademisyenler, sosyal hizmet bölümü olan üniversitelerde sosyal hizmet temelinden gelmediği halde istihdam edilen farklı bilim akademisyenlerinin nitelikli sosyal hizmet eğitimi veremeyeceği gibi özellikle uygulamalı bilim dalı olan sosyal hizmet eğitiminin vazgeçilmez bir unsuru olan sosyal inceleme sürecini içeren sosyal inceleme raporlarını da beklenen düzeyde aktaramayacağı yönünde eleştirilerde bulunmaktadır. Son dönemde açılan çok sayıdaki sosyal hizmet bölümünün niteliğinin de sorgulanmak durumunda olduğu değerlendirilmesini yapmaktadırlar. Diğer yandan sosyal hizmet temelinden gelen akademisyenlerin de uygulama ile bütünleşmesinin gereğini işaret ederken tekrarlanan ve değişen şartlara göre üretilmeyen yeni bilginin de sosyal hizmet alanı için fayda getirmeyeceği üzerinde durmaktadırlar.

“sosyal hizmetin temel derslerinin anlatılması ya da uygulamaların, stajların yürütülmesi farklı alanlardan gelen kişiler tarafından yapılıyor. Dolayısıyla bu mesleği bilmeyen birinin bunu öğrenciye anlatması beklenemez.” (A1)

“o kadar çok sosyal hizmet okulu var ki, bugün mevcut sosyal hizmet bölümlerinde nasıl eğitim verildiğini görünce üzülüyorum.” (A5)

“Sosyal hizmet uzmanı bir kere toplumla çalışıyor, insanla çalışıyor ve bu canlı bir süreç, canlı bir mekanizma, yani siz sürekli kendinizi geliştirmeye mecbursunuz” (A7)

“Mesleği bilmeyen farklı bilimden akademisyenler, mastır ve üstüne doktora programı açıyor. Bu bence saygısızlıktır. (A8)

“Sosyal hizmet akademisyenleri bir kere Türkiye’de düşünce üretmiyor. Kitaplardan alınan düşünceleri tekrarlayarak düşünce üretilmez ancak aktarılır. Biz Türkiye’ye özgü bilgi üretmiyoruz. Benim sıkıntım akademisyenler uygulamaya girmedikçe de yeni düşünce üretmeyecektir. Bilgi daima değişir. Durumlar daima değişir, her şey değişir, hep yeni bilginin peşinde olmalıyız. Onun için akademisyenler, uygulamacıların peşinden koşmalı. Bir araya gelip birbirimizi sevmeliyiz saymayız, güvenmeliyiz. Hep beraber konuşmalıyız. Doğrular da anlaşmalıyız.” (A6)

Katılımcılar, incelemenin bir süreç olduğunu, sosyal inceleme raporunun da bu süreç içerisindeki gözlem ve değerlendirmeler neticesinde, müdahale önerilerinin de yer aldığı bir belge olmasının gerekliliğini vurgularken, uygulamadaki sosyal inceleme raporlarının ise bu özellikleri taşımadığını dile getirmektedir. Mevcut uygulamada fiziki koşulların elverişsizliği nedeniyle profesyonel görüşmelerin en başta mahremiyeti ihlal eder şekilde ve sosyal hizmet mesleğinin gereklerine uygun yapılamadığına dikkat çekilmiş olup, özellikle ev ziyaretlerinin öneminin mahkeme hakimisi tarafından anlaşılamaması nedeniyle, söz konusu ziyaretlerin gerçekleştirilemediği dolayısıyla nitelikli sosyal incelemenin de yapılamadığını değerlendirmektedirler. Az zamanda çok fazla sayıda sosyal inceleme raporu yazılması beklentisinin, mesleğin profesyonel standartlarıyla uyuşmadığını ve sosyal hizmet uzmanının, yeterli zamanda sosyal çevresi içinde birey ve aileyi incelemesinin önem arz ettiğini belirtmektedirler.

“Mahkemenin istediği sosyal inceleme raporuna tespit raporu demek daha uygun, çünkü sosyal incelemenin mantığı ve felsefesi, bir şey tespit etmekle kalmaz müdahale önerir. Sosyal, kültürel ve bilgi temelli müdahale süreçlerin hepsinin yansması gerekir.” (A1)

“Ellerinde dosya çok, zamanları az, sosyal inceleme raporu yarım saatte yazılacak bir şey değildir, ciddi bir uygulama için bizim oraya gidip o duvarları görmemiz lazım. Oradaki yüzleri, mutsuzlukları, mutlulukları görmemiz lazım. Bu sorunun ana noktası ne, öyle gidip ayaküstü gözlemlerle sosyal inceleme raporu yazılamaz.” (A6)

“hakim sosyal incelemenin önemini yeterli düzeyde algılamıyor olabilir. Detaylı bir sosyal inceleme raporu ev ziyaretine dayandırılmalı. Çünkü ev ziyareti birçok farklı olgunun görülmesini sağlıyor.” (A5)

“45 günde 30 tane rapor bekleniyor, nasıl olacak bu iş, görüşme odası diye ayırdıkları, filmlerde olur ya, camdan ayırıyorlar ya da duvardan ayırıyorlar, görüşmede herkes birbirini dinliyor. Mahremiyeti sağlamadığın bir görüşme olmamalı, Her vaka aynı değil, sosyal inceleme sürecinin mesleki bir bakış açısı, bir felsefesi vardır.” (A8)

Aile mahkemelerinde çalışan uzmanların çalışma sistemine ilişkin katılımcıların eleştirilerinin ağırlıklı olarak, ülkemizde yeterli ve beklendiği düzeyde mesleki açıdan bir sosyal inceleme yapılamaması ve bu nedenle de sosyal inceleme raporlarının taşınması gereken özelliklere haiz olmaması noktasında toplandığı anlaşılmaktadır.

Katılımcılar, sosyal inceleme sürecinin etkin bir şekilde yürütülememesi nedeniyle yapılan görüşme sayısının yetersiz kaldığını ve müracaatçıların özel yaşamlarını tek bir görüşmede uzmanla paylaşımlarının mümkün olmadığını ifade etmektedirler. Bu durumun, detaylı araştırma ve hazırlık gerektiren sosyal inceleme sürecini sınırladığı, dolayısıyla hazırlanan raporların sosyal inceleme raporu niteliği taşımaktan çok, yalnızca tespit raporu özelliği gösterdiği belirtilmektedir. Ayrıca, ülkemizde sosyal hizmet sisteminin aile mahkemelerinde yeterince anlaşılabilmesi nedeniyle hukuk sisteminin gölgesinde kaldığı ve bu nedenle gelişim gösteremediği ifade edilmektedir. Katılımcılar, sosyal hizmetin amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için adli sistemde yer alan tüm aktörlerin iş birliği içerisinde çalışması ve birbirlerini desteklemesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

“Mevcut aile mahkemelerindeki uygulama bir adli sosyal hizmet değil, sadece tespiti yönelik görüşmedir. Müracaatçıya haksızlık etik değil. Yani uzmanlaştırılmış mahkememiz ve sosyal hizmet uzmanımız var, sosyal inceleme raporu yazılıyor demekle sosyal inceleme süreci gerçekleşmez. (A1)

“Tek bir görüşmede, insanların kendi özelliklerini anlatması ve uzman müracaat ilişkisinin gelişmesi aynı zamanda da çok verimli ve ayrıntılı bilgilerin alınması, çocuğun durumunun değerlendirilmesi bekleniyor. Bu pek mümkün değil.” (A4)

“Sistemdeki tüm aktörlerin bir araya gelerek sorunları konuşarak daha iyi planlamalar daha iyi düzenlemeler yapması lazım ki sosyal inceleme süreci işlesin, bunu aile ve çocuk için istiyoruz. Onların haklarını savunmak için sizin de kendi hakkınızın ve bir sistematizasyonun olması lazım.” (A3)

“sosyal hizmeti herkes tıp doktorları da dahil gelip bir şey anlatıp halledeceklerini düşünüyorlar. Bu bilimsel bilgiye ve birikime saygısızlıktır. İnsanın değeri onlara anlatamadığınız, Sosyal inceleme süreci insan için çok önemli ve etkilidir. Burada bilimsel bilgi, insanın değeri, mesleki saygınlık ve otorite iç içe. Görünenin arkasına bakma becerisi, çevresi içerisinde kişiyi ele alma becerisi doğru müdahale yapma becerisi gerekiyor. Sosyal hizmet uzmanında merhamet yorgunluğu var diyorlar. Süre sorunu, çalışma koşulları ve karşılaştığım vakalar sonucunda geliştiriyorsun. Sosyal inceleme sürecine girecek ancak önündeki mesleki, bürokratik, zihinsel engelleri aşamıyor ya da aşmak yolunda çabalamaktan tükenmiş artık.” (A8)

3.6. Öneriler

Katılımcı akademisyenler, Adalet Bakanlığı’nın sosyal hizmet alanına yönelik farkındalığını artırmasının ve sosyal hizmet uzmanlarının görev tanımını mesleki formasyonlarına uygun şekilde yeniden düzenlemesinin önemine vurgu yapmışlardır. Aile mahkemesi hâkimleri ile alanda görev yapan uzmanların, hizmet içi eğitimlerle desteklenerek sosyal hizmete ilişkin düzenli ve kapsamlı eğitim almalarının sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Özellikle sosyal hizmet uzmanlarının, diğer ülkelerdeki sosyal inceleme uygulamalarını inceleyebilmelerine olanak tanıyacak yurt dışı eğitim programlarına dâhil edilmeleri gerektiği ifade edilmiştir.

Katılımcılar, mevcut sistem içerisinde süpervizyon mekanizmasının mutlaka kurulması gerektiğini vurgulamış; Adalet Bakanlığı’nın “sosyal çalışma görevlisi” kavramını yeniden ele alarak, hem sosyal hizmet uzmanlarının hem de diğer meslek elemanlarının profesyonel sınırlarını gözetken bir düzenleme yapmasının zorunluluğuna dikkat çekmişlerdir. Ayrıca, adli sistem içerisinde yer alan akademisyenlerin, aile mahkemesi hâkimlerinin ve uzmanların bilgi ve deneyimlerini paylaşabilecekleri ortak görüşme ve iletişim platformlarının oluşturulması gerektiği önerilmiştir. Bunun yanı sıra, resmi süpervizörlerin görevlendirilmesi ve uzmanların görev süreçlerine ilişkin yaşadıkları sorunları iletebilecekleri etik kurulların oluşturulması da öneriler arasında yer almıştır.

Son olarak, akademisyenler nitelikli sosyal inceleme raporlarının hazırlanabilmesi için, uzmanların fiziksel çalışma koşullarının iyileştirilmesi, iş yüklerinin azaltılması ve aylık dosya sayısına üst sınır getirilmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir.

“Bakanlık, fiziksel koşullar; araç sorunu, görüşmelerin profesyonelce yapılması, incelemeye çıkarken ve rapor yazarken karşılaşılan sorunlar, vaka yükleri, süpervizyon alabilmeleri, ihtiyaç duydukları eğitimlerin verilmesi veya takdir edilmeleri gibi hususlarda uzmanları desteklemeli.” (A8)

“Bakanlık, yurt dışı örnekleri incelemesi için mahkemedeki uzmanları yurt dışına gönderebilir. Belki aile mahkemesi özelinde bir mastır programı istenebilir ya da stratejik bir sertifika programı. Bakanlık çatısı altında belki akademisyenleri de görevlendirebilir. Uzmanları güçlendirme de önemli.” (A4)

“Adalet Bakanlığı, adli sosyal hizmetin ne olduğunu net olarak kavramalı. Sosyal hizmeti, kavramsal, teorik ve uygulamaya yönelik olarak da oturtmalı, sosyal hizmetten ne beklediğini açıkça ortaya koymalı. İkincisi, kurum içinde ve akademik bağlantısı olan bir süpervizyon sisteminin mutlaka kurulması gerekiyor. Üçüncüsü, sosyal çalışma görevlisi tanımın ortadan kaldırılması gerekir. Çünkü bu sadece sosyal hizmet uzmanlarını değil diğer meslek gruplarını da çok rencide eden, onların bilim alanlarını, eğitimlerini, emeklerini çok ciddi anlamda sekteye uğratan bir kavrayış. Uzmanlaşma gerekiyorsa sağlanmalıdır.” (A1)

“süpervizyon sürecini resmi kanaldan uygulayabilirsek çok daha iyi olacak böylelikle ciddi bir katkı da sunabiliriz. Sosyal hizmet uzmanları şikâyet edildiklerinde gerçekten değerlendirilebilecek bir etik kurul oluşturulmalı ve adli sürece giren sosyal hizmet uzmanlarının, çok iyi yetiştirilmesi lazım. Sosyal hizmet uzmanının temelde ne iş yaptığının ortaya konulması ve bunun hakim ve savcılarca iyi bir şekilde içselleştirilmesi bizim için önemli.” (A7)

“İlk önce aile mahkemelerinde çalışan uzman için anlamlı bir vakti ayıracağız. Eğer ona yüz yirmi dosyayı verirseniz o da gider sosyal incelemede kapıdan ayakta konuşarak ve uydurarak kes yapıştır yazar. Böyle rapor olur mu? Rapor gerçeği yansıtmalıdır. O ailenin gerçeğini, bir süre onlarla beraber yaşayanlar yakalayabilir.” (A6)

Akademisyenler, aile mahkemesinde görev alan sosyal hizmet uzmanlarının çalışma sistemine dair de farklı öneriler ortaya konulmaktadır.

Katılımcılar, sosyal hizmet uzmanlarının, mahkeme ya da müdürlük gibi belli bir sisteme bağlı olmadan, bağımsız karar alabilecek ve gerektiğinde adli sisteme rağmen çocuğun üstün yararını savunabilecek bir pozisyonda hizmet vermesinin gerekliliğini belirtmektedirler. Öncelikle adliye ortamındaki fiziki koşullar yanında sosyal inceleme yapmak isteyen uzmanın karşılaştığı araç, güvenlik ve gizlilik gibi sorunların çözülmesini isterken, uzmanların da bilgilerini sürekli güncel tutmalarını ve raporlarında çağın gereklerine uygun değerlendirme yapmaları önerilmektedir. Uzman sayısının artırılması, hizmet içi eğitimlerin yaygınlaştırılması ve özellikle uzmanlar için, yargılama süreci içerisinde tek görüşme yerine, sürecin dinamikliği esas alınarak birden fazla görüşme yapabilecekleri bir zeminin hazırlanmasının da önemine vurgu yapmaktadırlar.

Katılımcılar, aile mahkemesi tarafından görevlendirilen sosyal hizmet uzmanlarının nitelikli olabilmeleri için, işe alım şartlarında mesleki sınavın getirilmesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sürekli eğitim modeli ile desteklenmesi ve özlük haklarının yükseltilerek takdir edilmeleri gereğini vurgularken sonuçta toplum ve çocukların kazanmasının önemine işaret etmektedirler.

“Mevcut adli sistemde bulunan ve sosyal hizmet uzmanı ya da sosyal inceleme sürecine etki eden aktörlerin, işbirliği temelinde, eşgüdüm içinde çalışması ve birbirini desteklemesi gerektiğini aslında en büyük sıkıntımızın da bundan kaynaklandığını düşünüyorum.” (A3)

“Adli sosyal hizmet dediğinde, çocuğun üstün yararını kimi zaman mahkemeye rağmen savunması gerekecek. Yani sosyal hizmet uzmanı, adli sistemin bir parçası olmalı ancak

mahkeme, savcılık ya da oralara bağlı olarak hizmet veren ve hesap sorabilecek müdürlükler ya da birimler içinde olmamalı. Bir taraftan ben oranın uzmanı olarak bütün kurallarına tabiyim bir taraftan da amirime karşı işte bir şeyler yapmaya çalışacağım. O yüzden bağımsız olmak önemli.” (A1)

“Uzmanın, hakimin kendisine tanıyacağı kısa sürede, her iki tarafın evine gitmesi, varsa çocuklarla ayrı ayrı görüşmesi ve incelemeyi raporlaştırması görevi varken, bunun yanında eve gitmesi için araç kiralınması, güvenlik konusu, gizlilik ve mahremiyet konularını düşünmek zorunda kalıyor. Dolayısıyla ona biraz alan açılması gerekiyor. Kadın cinayetleri neden önlenmiyor? Yani sistemsel sorun var. İzleme yok.” (A4)

“bizim sosyal hizmet uzmanı olarak değerlendirmemizde, erkeğe iş bulunması, çocuklara tedbir uygulanması gibi hedefler yazmalıyız. Aile mahkemesinde karar sürecine katılmamız gerekir ama o karar çerçevesinde tarafların yaşamını kolaylaştıracak müdahaleleri de belirtmemiz gerekir diye düşünüyorum.” (A5)

“Kamu personel seçme sınavında Türkçe, matematik ve temel bilimlerden sınav yapıp mesleki açıdan nitelikli uzmanı nasıl seçeceksin, İngiltere’de, insana bakış açısı, insani bilgisi, etik değerleri, çalışma sistemi, daha önceki iş becerileri ve geçmişine bakıyorlar. Belki de böyle objektif kriterler geliştirebiliriz. Uzmanların nitelikli olmasını mı istiyorsun, önce alım şartlarını gözden geçir, sonra sürekli eğitim modelini gerçekleştir, yaptığı işin niteliğini gör ve fark et, sonra takdir et ve özlük haklarını yükselt, çalışma koşullarının görevin gereklerine göre iyileştir ve sonuçta toplum ve çocuklar kazansın.” (A8)

4. Tartışma ve Sonuç

Akademisyen katılımcılar, sosyal hizmet lisans müfredatının genelci sosyal hizmet yaklaşımı temelinde yapılandırıldığını belirtmektedirler. Bu kapsamda, öğrencilerin sosyal hizmetin ilgilendiği tüm alanlara yönelik bilgi ve farkındalık kazanmalarını sağlamak amacıyla, lisans eğitimi süresince kuramsal bilgilerle donatılmaları gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca sosyal hizmetin uygulamalı bir disiplin olması nedeniyle, eğitim sürecinin önemli bir bölümünde uygulamaya yönelik çalışmalarla öğrencilerin mesleki yeterlilik kazanmalarının hedeflendiği vurgulanmaktadır.

Sosyal hizmet disiplini kökenli ve bu alana özgü bakış açısına sahip akademisyenlerin görev yaptığı bölümlerde, söz konusu eğitimin etkili şekilde yürütüldüğü düşünülmektedir. Ancak, son yıllarda hızla artan kamu ve vakıf üniversitelerindeki sosyal hizmet bölümlerinin niteliği ve eğitimdeki yeterlilik düzeyleri konusunda kapsamlı bir değerlendirme yapılamadığı anlaşılmaktadır.

Akademisyenlerin bir kısmı, alandan yetişen akademik kadronun ya da sosyal hizmet bakış açısının bulunduğu bölümlerdeki mevcut müfredat içeriğinin, sosyal inceleme sürecini yeterli düzeyde desteklediğine inanırken diğer bir kısmının ise, sosyal inceleme sürecini, çok yönlü faktörlerin yer aldığı dinamik bir süreç olarak tanımlamakta ve mevcut müfredatın, tüm sosyal inceleme sürecini kapsayıp kapsamadığına dair net bir görüş sunmanın güç olduğunu belirtmeleri dikkat çekmektedir. Ayrıca müfredatın, mutlaka değişen ihtiyaçlar çerçevesinde güncellenerek geliştirmesinin gereği yanında, uygulama tecrübesinin de önemine işaret edilmektedir. Müfredatta, uygulama kısmının eksik kalabildiği ve sosyal inceleme sürecini yansıtan sosyal inceleme rapor yazma becerilerine ilişkin daha fazla dersin yer alması, uygulama esnasında öğrencinin çabası yanında kurum danışmanlığını yerine getiren uzmanın da, mesleki yeterliliğini uygulama alanına aktarma bilgi ve becerisinin önem arz ettiği hususları üzerinde durulmaktadır.

Ünlü filozof Heraklitos der ki; “Her şey değişir. Değişmeyen tek şey değişimdir”. Gerçekten de hayatımızda her şey günden güne değişime uğrar, yaşadığımız sorunlar, sorunların çözümleri, insanların olaylara yaklaşımları değişir. Akademisyenlerin ve uzmanların bu değişime ayak uydurması, kendi güncelliğini koruması gerektiği düşünülmektedir. Akademisyenlerin de değişen toplumsal ihtiyaçlara ve taleplere göre bilgilerini güncellemeleri gerektiği, 20 yıl önce öğrenilen bilgilerin bugün çok daha farklı bir boyuta geldiğinin görülebildiği dolayısıyla ancak kendi bilgi ve becerisini sürekli güncelleyen akademisyenlerin, mevcut sistemi ve sosyal hizmet uzmanlarını istendik düzeyde destekleyebileceği değerlendirilmektedir.

Akademisyen katılımcıların bir kısmı, ülkemizde kuramsal bilgi bakımından detaylı bir sosyal hizmet müfredatının bulunmasına karşın sosyal inceleme sürecine ilişkin uygulama becerisinde ise aynı düzeyde başarı sağlanmadığını düşündükleri, bu durumu ise, uygulamada ülkemiz toplumunun dinamiklerine uygun bir yapı yerine yurtdışı kaynaklı ve yurtdışındaki toplumun dinamiklerini yansıtan bir sosyal inceleme formatını almalarına bağlamaktadırlar. Süreç içerisinde sayıları hızla artan sosyal hizmet bölümlerinde, sosyal hizmet temelli akademisyen açığı ortaya çıktığında, farklı bölümlerden gelen akademisyenlerin sosyal hizmet anlatmalarının, sosyal inceleme sürecine ait ortak bir sosyal hizmet bakış açısı geliştirmedeki çabaları üzerinde olumsuz etki bırakmasını da eleştirmektedirler. Ayrıca, sosyal hizmet alanında gerek akademik gerekse uygulama becerisinde kıdemli olan kişilerin, düzenli sıklıkta bir araya gelerek sosyal inceleme sürecine ilişkin paylaşımlarla alandaki zenginleşmeyi sağlamaları gereğinin de altını çizmektedirler.

Sosyal inceleme sürecinin; sosyal hizmet uzmanının, problemi keşfedip tespit ettikten sonra nasıl çözüm bulunacağına yönelik müdahalesinin mesleki açıdan ortaya konulmasını içerdiği, aile mahkemeleri uygulamaları kapsamında ise bahsi geçen müdahalenin tamamının yapılmasının söz konusu olamayabileceği belirtilmektedir. Ancak temel mantığın, alandaki uygulamada değişmeyeceği olgusundan hareket edilerek, sosyal inceleme “sonuçtan ziyade süreç içeren ve sosyal hizmet müdahalesinin başlangıcını oluşturan bir yöntem” olarak tanımlanmaktadır. Sadece tespit içeren bir uygulamanın ise, ancak tespit raporu olabileceğine ilişkin vurgu da dikkat çekmektedir.

Sosyal inceleme sürecinin, aile mahkemeleri uygulamaları özelinde, insan hayatına dokunan ve çok boyutlu faktörlerin değerlendirildiği bir süreci içermesi dolayısıyla hukuk ve sosyal hizmet alanının birbirlerini etkilediği belirtilmektedir. Sosyal İnceleme sürecinin, tarafların ve çocukların geçmiş, bugün ve gelecek planları ile birlikte, yaşanan problemlere ilişkin samimi görüş ve kanaatleri, sorunların tespiti, algılanan gerçeklikleri, aile içi etkileşim biçimleri, aile yapısına ilişkin bilgiler, soruna yönelik çözüm önerileri ve müdahale planı gibi son derece detaylı ve önemli bilgileri içerdiği, hâkime ve gerektiğinde sistem içindeki diğer aktörlere bilgi sağlayarak en iyi kararın verilmesinde başat rol oynadığı gözlenmektedir. Dolayısıyla şablon tarzında yazılan, tek sayfayla ya da bireylerin demografik bilgilerinin yazımı ile rapora yansıtılacak bir süreç olamayacağı, ailenin sosyal çevre içinde ele alınması ve ailenin yaşadığı yer özelliklerinin bizzat gidilerek keşfedilmesinin önemi değerlendirilmektedir. Diğer yandan mümkün olduğunca fazla ama gereksiz ayrıntı vererek daha iyi yazıldığı sanılan raporlarda ise, belli bir yapay akışın dikkat çektiği, aileyle ilgili gözlemlerin çok kısa süre içinde, belli temalara bağlı olarak henüz karşı tarafın samimi olarak güvenini kazanmadan sonuca gidilmeye çalışıldığı ya da mesai bitmeden yetiştirilmesi gereken bir olay gibi görülen sürecin, nitelikli bir sosyal inceleme sürecine dönüşmeyeceği, bu durum değişmiyorsa akademisyenlerin de bu süreci yeterli düzeyde öğrenemediği ya da öğretmediği gibi bir sonuca varılmasının sürpriz olmayacağı, hakim de aynı şekilde yazılan sosyal inceleme raporuna itibar edip etmeme durumunun işin niteliği ile yakından ilişkili olacağına yönelik hususlar önem kazanmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanının, “her birey biriciktir” ifadesinin sevgi içeren ifade değil, her bireyin yaşam algısı, yaşama yüklediği anlamlar, sorunları algılayışı ya da problemlere, başkalarına, kendisine ya da sosyal çevresine yönelik değerlendirmelerinin farklı olması bakımından biricik oluşuna dikkat etmesi ve ailenin tüm dinamiklerine hakim olan bir bakış açısıyla sosyal inceleme sürecini tamamlamasının, yapılan işi nitelikli hale getirebileceği anlaşılmaktadır.

Sosyal inceleme sürecinin aktarıldığı sosyal inceleme raporlarını kriterleri açısından değerlendiren akademisyenlerin, sosyal inceleme raporlarında, tarafların demografik bilgilerinin yer alması bakımından ortak paydada buluştukları diğer yönlerden ise birtakım farklı görüşleri yansıttıkları görülmektedir. Genel açıdan, taraflara ve görüşme yapılan kişilere ilişkin kimlik bilgileri, dava konusuna göre bilgi kaynakları ve bilgi toplama yolları ve bireylerle yapılan görüşmeler, değerlendirme, uzmanın kararı, kanaati ve müdahale önerisi olmak üzere dört bölümden oluşması gereği üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda akademisyenlerin genelinin, sosyal inceleme raporunda yer alan sosyal inceleme sürecinin tüm aşamalarında, uzmanın bilgi, gözlem ve becerisine vurgu yaptığı, süreç içinde, her ailenin farklı yaşam modelleri ve beklentilerinin de detaylı şekilde araştırılmasının önemine işaret etmektedirler. Bunun yanında hangi görüşmeyi ne için ve nasıl yaptığını bilen, verdiği görüş ve kanaati sağlam temeller üzerinde mesleki açıdan gerekçelendirebilen, belli bir aşama içinde herhangi bir kopukluğa izin vermeden süreci anlatabilen, gerektiğinde yapılacak olan müdahaleyi de sebep-sonuç ilişkisi içinde değerlendirebilen bir bakış açısıyla kaleme alan uzmanların, aileye en iyi şekilde yardım ederek adli sisteme de doğru bir yol haritası önerilebileceği yönünde kanaat geliştirdikleri düşünülmektedir.

Mesleğe ilişkin unvan konusunda, akademik çevreler başta olmak üzere, uygulama alanındaki meslek mensuplarının da gündeminde olduğu ifade edilmektedir. Süreç içerisinde bu konu, mesleki profesyoneller ve akademik çevreler kadar, farklı meslek grupları, eğitimciler ve kamu kurum ve kuruluşlarının da içinde olduğu geniş bir kesimin ilgi ve dikkatini çekmekte olup, ilgili tartışma günümüzde de canlılığını korumaktadır (Karakuş, 2015). Kadro açısından iş yaşamındaki süreç incelendiğinde, sosyal hizmet bölümü mezunlarının kamu kurumlarındaki kadrolarına sosyal hizmet mütehassısı olarak başladıkları, bir süre sonra unvanlarının sosyal hizmet uzmanı olarak kullanıldığı ve günümüzde sosyal çalışmacı unvanına dönüştüğü görülmektedir (Karakuş 2015).

Bazı akademisyenler, sosyal hizmet uzmanlarının unvan sorununa dikkat çekmekte ve “sosyal çalışmacı” kavramının, sosyal hizmete yakın disiplinler tarafından sosyal hizmet alanını bir istihdam rekabeti alanına dönüştürme aracı olarak kullanıldığı görüşünü dile getirmektedirler. Özellikle son dönemde, “sosyal çalışma görevlisi” adı altında adli sosyal hizmet alanında yapılan tanının içerisine; sosyologlar, aile ve tüketici bilimi mezunları, pedagoglar ve öğretmenler gibi farklı disiplinlerden gelen meslek elemanlarının da dâhil edilmesi ve bu alanlardaki mezunların genel kamu sisteminde istihdam olanaklarının sınırlı olması nedeniyle sosyal hizmet uzmanı unvanı ile görev yapmaya başlamaları, çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Bu durumun, sosyal hizmet mesleğini bir mesleki formasyon zeminiyle değil, yalnızca bir iş alanı olarak gören bir yaklaşıma zemin hazırladığı, bu nedenle sosyal hizmet alanında profesyonel olarak çalışanlar açısından motivasyon kaybına yol açtığı ifade edilmektedir. Ayrıca, adli sistemde ortak bir dilin geliştirilememesi ve sosyal hizmet mesleğinin, farklı disiplinlerden gelen kişiler tarafından da yapılabileceği yönündeki algının güçlenmesi, uygulamada önemli sakıncalara neden olmaktadır. Akademisyenlerin dikkat çektiği bir diğer husus ise; “sosyal çalışmacı” unvanının, “sosyal çalışma görevlisi” gibi daha genel bir çatı kavram altında tanımlanmasının, sosyal hizmet formasyonu olmayan kişilere sosyal inceleme süreci yürütme yetkisi verilmesinin önünü açtığı ve bunun da hem sürecin hem de hazırlanan raporların niteliğinin sorgulanmasına neden olduğu yönündeki değerlendirmelerdir.

Aile mahkemelerinde çalışan uzmanların, karşılaştıkları vakalarda karar vermede tereddüt ettiklerinde ya da karmaşık dosyalarda işin içinden çıkamadıklarında, akademisyenlerden ya da bu alanda daha tecrübeli başka bir uzmandan destek alma ihtiyaçları açıktır. Uygulamada, sosyal hizmet uzmanlarının gayri resmi olarak görüş aldıkları da bilinmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, uzmanların akademisyenlerden veya süpervizörlerden görüş almasını sağlayacak bir sistemin çok faydalı olacağına dair genel bir kabul olduğu değerlendirilmektedir. Akademisyenlerin bilgi temeli ile sosyal hizmet uzmanlarının da uygulama deneyimi ile zenginleşen bir çalışmanın, her iki tarafı da besleyeceği gibi sosyal inceleme sürecinde taraflara ve çocuklara yönelik sosyal hizmet müdahalesinin de etkin ve işlevsel olmasını sağlayacağı anlaşılmaktadır. Adalet Bakanlığı’nın bu konuda sorumluluk üstlenerek alanında yetkin olduğu değerlendirilen uzmanlar ile birlikte, resmi bir süpervizör olarak akademisyenleri de görevlendirebilmesinin mümkün olduğu ve böylelikle ülkenin herhangi bir yerinde çalışan uzmanın ihtiyaç duyduğunda başvurup deneyiminden faydalanacağı bir kişinin olmasının, uzmana, akademisyene ve taraflara büyük katkı sunacağı tavsiyesi verilmektedir.

Süpervizyon sistemi için bir diğer önemli hususun da süpervizyon sürecinin hangi konuları kapsayacağı ve nasıl olacağının sınırlarının iyi belirlenmesidir. Akademisyenlerin, vakaya ilişkin sosyal incelemeyi bizzat yerine getiren profesyonel meslek elemanının gözlemlediklerine her yönüyle hakim olamayabileceğini ve yeterli veri toplanmadığında uzmanın soracağı karar aşamasına gelmiş konularda subjektif bir rol üstlenebileceğine de yer verilmektedir. Bu bağlamda akademisyen ve uzmanın, süpervizyon süreci içindeki katılımının, öğrenmeye, bilgiye ve daha geniş bir bakış açısı kazanmaya yönelik olarak düzenlenmesi gereği önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Şahin (2019)'un Sosyal Hizmet Süpervizyonu ve Türkiye İçin Öneriler adlı çalışmasında, süpervizyon sistemi, sosyal hizmet mesleği ve eğitimi açısından vazgeçilmez bir unsur olarak tanımlanmış ve bugüne kadar süpervizyon sistemine yeterli düzeyde önem verilmediği gündeme getirilmiştir. Süpervizyon konusunda, ülkemizde akademik çalışmaların başlatılmasının gereği ve özellikle, sayıları süreç içinde artan sosyal hizmet bölümleri ve akademik kadroların yapısı, sosyal hizmet eğitimi almamış diğer meslek elemanlarının sosyal hizmet alanında istihdam edilmeleri, yönetici olarak görev almaları ve özellikle sosyal hizmet uygulama alanında çalışan mesleklerden aynı işi yapmasının beklenmesi gibi problemlerin de süpervizyon ihtiyacını önemli kıldığına yönelik görüşler dikkat çekmektedir. Sosyal hizmet süpervizyonunun, salt sosyal hizmet meslek elamanını desteklemek için değil, denetlemek ve gözetmek anlamında da ele alınması, sosyal hizmet süpervizyonu hakkında bilgi üretme ve araştırma yapmanın yanında, sistemi oluşturmaya yönelik çalışmaların da ivedi şekilde başlatılmasının faydalı olacağı yönündeki görüş ve önerilerin mevcut araştırmamızdaki süpervizyona yönelik bulgu ve ihtiyacı da desteklediği görülmektedir.

Akademisyen katılımcıların, aile mahkemesindeki sosyal inceleme süreçleri açısından kendilerini “teknik bilgi birikimi konusunda” öne çıkardıkları, kurumsal işleyişteki denetleyici ve düzenleyici unsurların yanında olabilecekleri ve danışmanlık rolüyle sisteme katkı sağlamaları bakımından önemli olabileceklerini düşündükleri görülmektedir.

Akademisyenlerin, ancak sosyal hizmet eğitimi almış kişilerin sosyal hizmet bakış açısıyla sosyal inceleme sürecini yapılandırabileceği noktasında genel ve hakim görüş bildirdikleri, özellikle diğer meslek dallarının yanı sıra ülkemizde karşılığı olmayan ve salt pedagojik formasyon almaları nedeniyle pedagoğ unvanını üstlenmiş kişilerin sosyal inceleme raporu yazmasını da kabul edilmesi mümkün olmayan bir olay olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Sosyal hizmetin insan ilişkilerindeki çatışmayı çözme ve çocuğun üstün yararı gibi temel felsefelerinin, sosyal incelemede en etkin iki unsur olduğunu, öğretmenlik fakültelerinin farklı bölümlerinden mezun bireylerin istihdam olacağı bir yer olarak görülmesinin ise aile mahkemelerinin işleyiş amacıyla örtüşmediğine dikkat çekilmektedir. Bilge, Sayan ve Kabakçı (2009), pedagoğ unvanında istihdam edilen öğretmenlerin yanı sıra mevcut sistemde PDR bölüm mezunlarının da bu kadroda görev almalarına ilişkin konuyu gündeme getiren “Aile Mahkemesi Uzmanlarının Meslek Doyumları, Yaşam Doyumları ve İlişkilere Yönelik İnançların İncelenmesi” araştırmasında, kamu eliyle, Pedagoğ olarak ataması yapılarak görev yapması beklenen psikolojik danışmanlarla ilgili planlanacak çalışmaların çok boyutlu şekilde ele alınmasında yarar görüleceğini ortaya koymaktadırlar. Bununla birlikte, öncelikle psikolojik danışmanların kendi unvanlarıyla istihdam edilmelerinin sağlanmasının uygun olacağını ifade etmektedirler. Doğan (2001)'ın da işaret ettiği gibi PDR lisans programları, okul psikolojik danışmanlığına odaklanmaktadır. Dolayısıyla aile danışmanlığı ve evlilik gibi birçok konuda uzmanlaşmanın söz konusu olmadığı vurgusunun yer alması, mevcut araştırma kapsamındaki akademisyenlerin düşüncelerini desteklemektedir.

Akademisyenler, Adalet Bakanlığı'nın ilgili birimlerince organize edilen ve tek format haline getirilen sosyal inceleme rapor örneğini, sosyal inceleme sürecinin bütüncül bakış açısını yansıtmaması nedeniyle eleştirmektedirler. Bununla birlikte, süreç içerisinde edinilen tecrübeler ve uygulamadan elde edilen veriler doğrultusunda, söz konusu rapor formatının yeniden yapılandırılabilmesi yönünde bir imkânın da mevcut olduğu görüşünü dile getirmektedirler. Mevcut formatın, geçmiş yıllara dayalı uygulama deneyimleri neticesinde, hem uzmanların tek tip rapor isteği hem de Bakanlığın, tüm uzmanlar tarafından raporlarda yer alması gereken temel bilgileri belirli bir düzene kavuşturma amacı doğrultusunda geliştirilmiş olması, her iki tarafın da gerekçeli taleplerini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, rapor formatının etkinliği ve yeterliliğinin değerlendirilebilmesi için uygulama sürecinin dikkatle izlenmesi ve değerlendirilmesinin gerekliliği, katılımcılar tarafından önemli bir husus olarak vurgulanmaktadır.

Akademisyenlerin, sosyal hizmet eğitiminde sosyal inceleme sürecinin etkinliğini; yüz yüze yürütülen görüşme, rapor yazma, toplantı ve uygulama temelli derslerle doğrudan ilişkilendirmeleri nedeniyle, açık öğretim modeliyle sunulan sosyal hizmet programlarının bu dersleri yeterli düzeyde içermemesi ya da tamamen dışlaması, açık öğretim bölümlerine hem akademik açıdan hem de sosyal inceleme sürecine yönelik katkılar bakımından son derece olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşmalarına neden olmaktadır.

Akademisyen katılımcıların büyük çoğunluğu, son yıllarda sayıları artan sosyal hizmet bölümlerinde görev yapan öğretim elemanlarının çoğunlukla sosyal hizmet kökenli olmamaları nedeniyle, sosyal inceleme sürecine ilişkin temel bilgi ve sentez becerilerini öğrencilere yeterli düzeyde kazandıramayacakları kanaatinde. Bir katılımcı akademisyen ise, konuya farklı bir perspektiften yaklaşarak, uzun süredir sosyal hizmet eğitiminin verildiği Türkiye’de, yabancı yazından yapılan çeviriler ve tez çalışmaları dışında, ülkeye özgü özgün bilgi üretilmemesinin temel nedeninin sosyal hizmet akademisyenlerinin alandan kopuk olmaları ve özgün düşünceler geliştirememeleri olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca sosyal hizmet akademisyenleri ile mezunları arasındaki kopukluk, yetersiz iletişim, destekleyici ve iş birliğine dayalı ilişkiler kurmak yerine temelsiz biçimde çatışmacı tutumların sergilenmesi gibi etkenlerin, alanda görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının mesleki özgüvenlerini zedelediği ve kendilerini yalnızca yardımcı eleman konumunda görmelerine neden olduğu değerlendirilmiştir. Bu durumun, sosyal hizmetin politika geliştirme süreçlerinde etkin bir aktör haline gelmesini de engellediği düşünülmektedir. Bununla birlikte, “sosyal çalışma görevlisi” unvanı ve uygulaması ile açık öğretim yoluyla sosyal hizmet eğitimi gibi pratiklerin eleştiri konusu olduğu, sosyal hizmet disiplini dışından gelen akademisyenlerin ürettikleri bilgi içeriklerindeki hataların gelecekteki sosyal hizmet öğrencilerine de zarar vereceği yönündeki görüşler çerçevesinde, sosyal hizmet eğitimine ilişkin akademik yapının mevcut durumu genel olarak olumsuz bir biçimde algılanmaktadır.

Üniversitelerde sosyal inceleme raporunun hazırlanması yönünde eğitim veren akademisyenlerin, uygulamada aile mahkemesindeki uzmanların hazırlamakta olduğu raporlara dair görüşlerinin genel anlamda “yetersiz içerik” şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, uygulamada sosyal incelemenin yeterli sürede yapılmadığı, adliyede görüşmelerinin sağlıklı ortamlarda yapıldığı, ev ziyaretlerine yeterince zaman ayrılamadığı, raporun hazırlanması için uzmanda zaman baskısı olduğu ve uzmanların iş yükünün fazla olduğu, sosyal inceleme raporlarının gerçek özelliklerini taşımayacak şekilde hazırlandığı ve ülkenin farklı yerlerinde hatta uzmandan uzmana dahi değişebilen sosyal hizmet anlayışından farklı içeriklerde raporların hazırlandığı yönünde eleştirilerini dile getirmekte ve uygulamadaki sosyal inceleme raporlarının idealle uyuşmadığını ifade etmektedirler. Ayrıca, sosyal inceleme sürecinin yansıtıldığı sosyal inceleme raporlarının değerlendirme ve müdahale bölümünün yetersizliği, sürecin vaka özelinde değil şablon ifadelerle genel bir vaka gibi ele alınması ve taraflarla ya da çocukla ilgili sosyal hizmet literatürüne uymayan ifade ve sözlerle aktarım yapılmasına ise özellikle vurgu yapılmaktadır.

Sosyal hizmetin, belli ve keskin kalıpları olan hukuk eğitimi ve uygulayıcıları tarafından henüz yeterince algılanmadığını düşünen katılımcı akademisyenler, geline düzeyde epey mesafe alındığı ve hukuk sistemindeki aktörlerle özellikle hakim ve savcılarla uzmanlar arasında eşgüdüm içinde çalışma ne kadar gerçekleşirse, bu durumun sosyal inceleme sürecine de yansıtacağı kanaatinde oldukları, yaşanan sorunların çözümünde hukuk sisteminin gölgesinde kalan sosyal hizmet değil de birlikte çalışan meslek grupları olarak irade gösterilmesinin gereği yanında özellikle iş yükünün de önemli bir etken olarak değerlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadırlar. Tatlıcıoğlu, (2021) tarafından yapılan “Hukuk ve Sosyal Hizmet” adlı çalışmada, hukuk ile sosyal hizmet arasında yakın bir ilişki olduğu, iyi sosyal hizmet bilgisi için sosyal hizmet mevzuatını oluşturan yazılı hukuk kurallarını anlayacak ve yorumlayacak hukuk bilgisine ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet lisans ve lisansüstü eğitim düzeylerinde temel hukuki kurallara ve sosyal hizmet alanlarına dair hukuk içerikli derslerin müfredata eklendiği, sosyal çalışmacıların, hukuki sistemin enstrümanlarını bilmesinin gerekliliği ayrıca multidisipliner çalışmanın gerektirdiği ortamlarda sosyal hizmet mesleğinin, rol, işlev ve sorumluluklarının hukukçu profesyonellere öğretilmesinin de hizmetin kalitesini yükselteceği sonucu elde edilmektedir (Tatlıcıoğlu, 2021). Bu bağlamda multidisipliner çalışmada sosyal hizmet uzmanlarının da temel hukuk bilgisine sahip olması gerekliliği üzerinden önemli bir bakış açısı sunulmaktadır. Söz konusu sonuçlar, akademisyenlerle adli aktörler arasındaki işbirliği vurgusunu desteklemektedir.

Katılımcılar, bütün sosyal hizmet uzmanlarının sosyal inceleme sürecini mükemmel düzeyde yapamayabileceğini, kısa sürede kendilerini geliştirmelerinin gerekli olduğunu, ancak uzmanların değil sistemin mükemmelleştirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Pedagog gibi yurtdışında dahi çalışma alanı farklı olan bir bilim dalı uygulayıcısının ya da alan dışı meslek profesyonellerinin sosyal inceleme sürecini yapılandırmasının bilime yapılan bir saygısızlık olduğu, birbirine yakın olarak algılanan mesleklerin her birinin ayrı bir disiplinin bulunduğunu ve ülkenin koşulları çerçevesinde belli şartlar altında alınan kararlarla, her mesleğin aynı işi yapabileceği algısıyla hareket edilmesinin, toplum açısından risk oluşturacağı yönündeki eleştiriler de ortaya çıkmaktadır.

Katılımcıların, Adalet Bakanlığı'nın sosyal hizmet mesleği ve mesleki faaliyeti olan sosyal inceleme sürecini en kısa sürede yakından ve detaylı şekilde algılaması, adli sistemin aktörlerinin bu konuda eğitimlerle farkındalığının artırılması, sosyal inceleme sürecinde olan tüm meslek gruplarının bilinçli ve mesleki uygulama için sosyal hizmet bakış açısını anlamalarının sağlanması, mesleğe yeni atanan uzmanlara nitelikli ve yeterli zaman ayrılarak adli sisteme uyum ve alan özgü hizmet içi eğitimlerin güncel ve sürekli olarak verilmesinin gereği, uzmanların yurtdışı örnekleri inceleyebilmeleri açısından yurtdışına gönderilmelerinin önünün açılması, yüksek lisans eğitimi için motive edilmeleri, süpervizyon sistemi ile tüm paydaşların fikir bilgi ve tecrübelerinden yararlanılması yanında akademisyenlerin de süreci desteklemeleri, uzmanların taraflarla görüşme yapacakları özel alanların oluşturulması ve fiziki koşulların iyileştirilmesi gibi unsurları öne çıkardıkları değerlendirilmektedir.

Adalet Bakanlığı, İç Denetim Birim Başkanlığı (2012) tarafından yapılan araştırmada, bu durum yer almış olup mevcut adli sisteminde görev alan yargı mensuplarının bir bölümünün, uzmanlar ve mesleki alandaki işlevsellikleri noktasında bilgi eksikliklerinin bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca söz konusu bireylerin farkındalık ve etkinliklerinin geliştirilmesi amacıyla içinde tüm paydaşların yer aldığı düzenli ve sistemli çalıştay ve eğitim faaliyetleri uygulanarak yurt dışı örneklerinden de yararlanılmasının gereği, ayrıca ülkemiz kapsamında olumlu uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması ve olumsuz uygulamaların da ortadan kaldırılabilmesi amacıyla çocuk ve aile mahkemelerinde çalışan hâkimler, savcılar ve uzmanlar kadar konuyla yakından ilgili olan avukatlar ve öğretim üyeleri gibi meslek mensuplarının da bir arada olabileceği sempozyum ve çalıştay gibi etkinliklerin düzenlenmesi tavsiye edilmektedir. Kılıç'ın (2013) çalışmasında da, hizmet içi eğitimleri planlayan, organize eden ve bizzat veren eğitimcilerin, Aile Mahkemelerinin görev alanına giren iş ve işlemleri, uygulama alanına ilişkin problemleri bilen ve çözüm alternatiflerini de oluşturabilen meslek mensupları arasından seçilmesi yanında, eğitim içeriğinin sunumunda kullanılacak öğretim tekniklerinin, yetişkin eğitimi özelliklerini dikkate alarak oluşturulması ve ele alınan konularda, rol yapma tekniğinin örnek vaka sunumları yoluyla işlenmesinin gelecekte yapılacak hizmet içi eğitimlerin kalitesini de olumlu yönde etkileyeceğinin değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

Akademisyenlerin, sosyal hizmet uzmanlarının aile mahkemesinde görev almaları sürecinde tüm adli aktörlerce desteklenmelerinin gereğine işaret eden görüşlerinin alanda yapılan diğer çalışmalarda da yer bulduğu görülmektedir. Zengin ve Çalış'ın (2017), Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamaları ve çalışma koşulları adlı çalışmalarında, ülkemizdeki farklı sektörlerde görevlerini sürdüren sosyal hizmet uzmanlarının çalışma şartlarının, özellikle mesleki rollerin yerine getirilmesindeki sorunlar, prosedürlere harcanan zaman, iş yükü fazlalığı, idareci ve diğer meslek profesyonelleri ile yaşanan problemler ve iş ortamında gelişen stres çevresinde şekillendiği anlaşılmaktadır. Araştırma, sosyal hizmet uzmanlarının, mesleki kimliklerini tam olarak uygulama alanına yansıtabilmelerini mümkün kılacak çalışma şartlarına sahip bulunmadıklarını göstermektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanlarının stres altında olmalarına sebep olan unsurların, görev yaptıkları kurumların üst yönetimleri tarafından değerlendirilmesi ve bu konuda destek hizmetlerinin sağlanması, işyüklerini azaltmak için yeterli sayıda personelin istihdam edilmesi ve sosyal hizmet uygulamasında nicelik odaklı yaklaşım yerine nitelik odaklı yaklaşımın benimsenmesinin gerektiği noktasındaki sonuçların, aile mahkemesince görevlendirilen uzmanların tespit ve beklentileriyle de örtüştüğü değerlendirilmektedir.

Akademisyen katılımcılar, sosyal hizmet uzmanlarının geçmişte doğrudan mahkemeye bağlı olarak görev yapmalarının, bağımsız çalışmama, objektif karar verme güçlüğü ya da çeşitli baskılara maruz kalma gibi nedenlerle uygun bulunmayan yönlerinin bulunduğunu belirtmektedirler. Öte yandan, yeni oluşturulan Mağdur Hakları ve Adli Destek Birimi'nin de sosyal hizmet uzmanları açısından ideal bir yapı oluşturmadığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanının gerektiğinde adli sisteme

ya da mahkemeye rağmen çocuğun yüksek yararını savunabilecek bir iradeyi ortaya koyabilmesi adına, adli sistemin bir parçası olmakla birlikte ondan bağımsız ve ayrı bir yapıda konumlandırılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Mevcut koşullar çerçevesinde, sosyal hizmet mesleğinin adli sistem içerisindeki işlevselliğine dikkat çekilmekte; aile, çocuk ve suça sürüklenen çocuk gibi toplumun en hassas kesimlerine doğrudan temas eden, çözüm odaklı yaklaşımlar geliştiren ve sosyal inceleme süreciyle de mesleki temellere dayalı etkin müdahaleler gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanlarının, gösterdikleri emek ve mesaiye uygun şekilde özlük haklarının iyileştirilmesinin elzem olduğu değerlendirilmektedir. Katılımcılar, bu iyileştirmenin “kariyer uzmanı” unvanı gibi alternatif yollarla sağlanabileceğini belirtmekle birlikte, kamu idari ve mali sisteminin meslek ve unvanları stratejik gerekçelerle şekillendirme esnekliğine sahip olduğu dikkate alındığında, sosyal hizmet uzmanlarına bu tür unvanlar verilmeden de özlük haklarının geliştirilebileceğini ifade etmektedirler. Sosyal hizmet mesleğine saygı duyan ve onu sistem içinde etkin biçimde konumlandıran bir yaklaşımın, bu yöndeki düzenlemelerin temelini oluşturması gerektiği görüşü öne çıkmaktadır.

Bu çalışma göstermektedir ki; akademik eğitim ile uygulama arasındaki kopuklukların giderilmesi, süpervizyon sisteminin yapılandırılması, müfredatın uygulamaya dönük biçimde güçlendirilmesi, mesleki unvanların netleştirilmesi ve özlük haklarının iyileştirilmesi, sosyal hizmet mesleğinin başta aile mahkemeleri olmak üzere adli sistemdeki etkinliğini artıracaktır. Özgün bilgi üreten ve sahada çözüm odaklı müdahaleler gerçekleştirebilen sosyal hizmet profesyonellerinin yetiştirilmesi, mesleğin sürdürülebilirliği açısından hayati önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, akademi, uygulayıcı meslek mensupları ve karar verici kurumlar arasındaki eşgüdüm; sosyal hizmetin adli sistemde saygın, işlevsel ve kalıcı bir konum edinmesinin temelini oluşturmaktadır. Sonuç olarak, sosyal hizmet lisans eğitiminin hem kuramsal hem de uygulamalı boyutlarıyla yeniden yapılandırılması; sosyal inceleme sürecine yönelik bağlamsal, bütüncül ve müdahaleye açık bir anlayışın geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Sosyal incelemenin yalnızca bir raporlama süreci değil; aynı zamanda sosyal adaletin inşasında mesleki bir müdahale aracı olduğu göz önünde bulundurulmalı, bu süreçte tüm paydaşların ortak etik değerler ve mesleki ilkelere dayalı işbirliği teşvik edilmelidir.

Kaynakça

- Aile ve Çocuk Mahkemelerinde İstihdam Edilen (Psikolog, Pedagog, Sosyal Hizmet Uzmanı) Verimliliklerinin Azami Seviyeye Çıkarılması Konusunda Yaşanan Sorunların Tespiti ve Çözüm Önerisi Geliştirilmesiyle Alakalı Çözüm Raporu. (03.2012). Ankara: TC. Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı Yayınları. S. 36.
- Aşkun, V., & Çizel, R. (2020). Twenty years of research on mixed methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), 28–43
- Bilge, F. & Sayan, A. & Kabakçı, Ö. (2009). Aile Mahkemesi Uzmanlarının Meslek Doyumları, Yaşam Doyumları ve İlişkilere Yönelik İnançların İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*.4 (32), 20-31
- Berryman, D. R. (2019). Ontology, epistemology, methodology, and methods: Information for librarian researchers. *Medical Reference Services Quarterly*, 38(3), 271–279. <https://doi.org/10.1080/02763869.2019.1623614>
- Buz S. & Düzyurt K. & Sağlam, M. (2015). Aile Mahkemesinde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Sosyal İnceleme Raporlarına İlişkin Değerlendirmeleri: Ankara Adliyesi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 26 (2), 7-29.
- Creswell, J. W. (2017). Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi. İstanbul: Edam Yayın.
- Creswell, J. W. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. (3. Baskıdan çeviri). Bütün, M. ve Demir
- Doğan, S. (2001). Psikolojik danışma ve rehberlik lisans programlarının yeniden yapılandırılması için çağrı. VI. Ulusal PDR Kongresi’nde sunulan bildiri, *Bildiri Özetleri Kitabı*.
- Erkoyuncu, M. (2023). Aile Mahkemelerinde Sosyal İnceleme. İstanbul: Efe Akademi Yayıncılık.

- Gunbayi, I., & Sorm, S. (2020). Social paradigms in guiding management social development and social research. Ankara: Pegem Academy.
- Karakuş, B. (2015). Sosyal Hizmet Mezunlarının Kadro ve Unvanı: Sosyal Hizmet Uzmanı/ Sosyal Çalışmacı. *Toplum ve Hizmet Dergisi*, 26(2), 169-190.
- Käss, S., Brosig, C., & Westner, M. (2023). Short and sweet: Multiple mini case studies as a form of rigorous case study research. *Information Systems Journal*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s10257-024-00674-2>
- Kılıç, Ç. (2013). Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Uzmanların Hizmet içi Eğitim İhtiyacı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14 (2), 273-290
- Mutlu, Z. (2020). Aile Mahkemesinde Tedbir Kararlarının Çocuğun Psikososyal Sağlığına Etkisinin Vaka Analizi Yoluyla Değerlendirilmesi. III. International Health Science And Life Congress 04-06 June 2020 Burdur. 194-205
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating Theory and Practice*. (4. Edition), Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Parlak, S. & Çelebi, D.,Ç. (2018). Çocuk Adalet Sisteminde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Uygulamaya Yönelik Algıları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 29 (2), 163-189.
- Sabri, M., Alaharti, A., & Rehman, A. (2022). The interpretivist research paradigm: A subjective notion of a social context. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 11(2), 421–434. <https://doi.org/10.6007/IJARPED/v11-i2/13664>
- Şahin Taşgım, N. (2019). Sosyal Hizmet Süpervizyonu ve Türkiye İçin Öneriler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30 (3) , 1005-1032. DOI: 10.33417/tsh.622595.
- Tatlıcıoğlu, O. (2021). Hukuk ve Sosyal Hizmet. *Sosyal Hizmet Meslek ve Disiplininin Diğer Meslek ve Disiplinler ile İlişkisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (pp.173-191).
- Yin, R., K. (2014). *Explanatory multiple-case study research: Design and method*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE Publications.
- Zengin, O. & Çalış, N. (2017). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Mesleki Uygulamaları ve Çalışma Koşulları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 47-67.

Research Article

Sosyal Hizmet Akademisyenlerinin Aile Mahkemelerindeki Sosyal İnceleme Sürecine İlişkin Deneyimleri

Experiences of Social Work Academics on the Social Review Process in Family Courts

Murat ERKOYUNCU Dr. Hitit Üniversitesi Sağlık Bilimler Fakültesi muraterkoyuncu@hitit.edu.tr https://orcid.org/0000-0001-8368-7685	Yasemin ÖZKAN Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi yaseminozkan@hacettepe.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-2968-363X
--	---

Extended Summary

In contemporary society, familial relationships are increasingly strained by factors such as unemployment, poverty, stress, technological advancements, intergenerational conflict, and anxiety about the future. These pressures often lead to conflict-based marital dynamics. When profound intellectual and emotional incompatibilities arise between spouses, divorce becomes a likely outcome—one that can be traumatic for both adults and children. In such cases, individuals frequently seek legal intervention through family courts. To comprehensively assess the psychological and social dynamics within families, professionals such as psychologists, pedagogues, and especially social workers are appointed by family courts. These experts evaluate issues including the reasons for divorce, parent-child interactions, communication quality, and overall family well-being—often through home visits that consider environmental conditions.

Among these professionals, social workers are particularly vital due to their role in preparing the social investigation report, which constitutes a core practice in the social work profession. Given the significance of this responsibility, it is essential that social workers benefit from the academic expertise of social work scholars to enhance the quality of their assessments, ensure comprehensive analysis, and apply their professional knowledge, skills, and experience effectively in practice.

Within the scope of this study, several existing works in the literature emphasize the necessity of ongoing training and institutional collaboration. For instance, Kılıç (2013) highlights the need for in-service training programs and interagency cooperation between social service institutions and judicial actors. Buz, Düzyurt, and Sağlam (2015) argue that encouraging practitioners to participate in relevant training programs and to continuously update their professional knowledge is key to improving the quality of social investigation reports. Similarly, Parlak and Çelebi (2018) report that social workers express a strong demand for need-based professional development opportunities. Taşgın (2019), focusing on supervision, underscores the need for structured academic programs in Turkey, while pointing out challenges such as the employment of non-social work professionals in social work roles, role confusion, and the lack of a unified practice framework—factors that reinforce the importance of professional supervision.

Although there is a limited body of literature explicitly addressing training and supervision needs for social workers in family court contexts, there remains a significant research gap concerning how social work academics perceive and propose to improve the implementation of social investigation processes. This study was conducted to address this gap and contribute new insights to the field.

Methodologically, the study adopts a multiple case study design (Patton, 2015; Yin, 2014) situated within a qualitative interpretivist paradigm. In-depth interviews were conducted with eight academic

participants selected through purposive sampling (Creswell, 2017). These participants are faculty members in social work departments at universities and have academic backgrounds in areas such as family, child welfare, and forensic social work. Data were collected using three instruments developed by the researcher: the Informed Consent Form, the Semi-Structured Interview Form, and the Socio-Demographic Information Form. NVivo 12 software was employed to conduct a comprehensive thematic analysis of the interview data.

Findings indicate that educational programs administered by faculty members grounded in the discipline of social work tend to be more effective, whereas programs led by individuals outside the profession often lack relevance and coherence with social work principles. It was also observed that practitioners make significant efforts to acquire specialized competencies to better serve within their respective domains. The study emphasizes the importance of incorporating more coursework related to report writing and social analysis into social work curricula and highlights the critical role of competent institutional mentors in facilitating students' transition from academic knowledge to field practice.

Further recommendations include raising awareness among judicial system actors regarding the role and importance of social investigation processes, updating academic content in response to evolving societal needs, and designing a localized social review framework tailored to national sociocultural dynamics—rather than relying on foreign models. Participants also expressed concern that inconsistent narratives from academics in other disciplines hinder the development of a unified social work perspective in court-related practices.

The social investigation process is characterized as one not merely limited to factual determination but also involving the identification of problems and interventions for resolution. The use of rigid report templates was criticized, as these often fail to capture family-specific dynamics and overlook broader social environmental interactions. The study concludes that collaboration between academics and field practitioners—particularly when facing complex or unfamiliar cases—can significantly enhance the accuracy, depth, and applicability of social work interventions within the judicial system.

Lastly, the study recommends that the Ministry of Justice formally recognize the role of academics as supervisors and consultants in judicial social work practice. It also cautions that recently established institutional frameworks, such as the Victim Rights and Legal Support Unit, may not adequately address the unique positioning required by social workers within the justice system. Instead, it advocates for the establishment of a distinct but integrated structure where social workers can act autonomously and ethically, especially in advocating for vulnerable children. Moreover, the need to improve the working conditions and personal rights of social workers, in proportion to their labor and professional responsibilities, is strongly emphasized.